

بای اوغلی

محرری:

محمد عیاض الاسحاقی

Оренбургъ, типографія М.-Ф. Г. ҚАРИМОВА.

K - 1132

T - T813.33

بای اوغلی

محرری:

محمد عیاض الاسحاقی

Дозволено Цензурою С.-Петербургъ 13 Января 1903 г
Типографія М.Ф. КАРИМОВА, Оренбургъ 1903 г

خرمئلو او قوجيم!
 جنابكزه تقديم ايندكم كتابم بالا وقتمه يازلدغي اوچون كوب
 بيرلرنك قصورلري باردن. شونك اوچون سزدن عاجزانه عفو -
 لرگزي اوتنهم.
 درست اول قصورلرني اصلاح ايتوده ممكن ايدى. لکن
 بردن بالا وقتمه يازلغان بر اثرم دن بالالق فكرى يوغالتاسم
 كيلىم اكدندين، ايكنچى دن اصلاح وقتنك رومانم نك بنون مثالى
 يوغالاچق بولدغندن ايسكى قصورلري، ايسكى حال لري برلن
 ميدانغه قويماق استادم.

خرمئلو او قوجيم!

يازديغيم رومانده باي اوغلارم نك تربيه لري نيندى ايدوكنى،
 و بو تربيه لرنك نى درجه ضررلى ايدوكنى او قوجيلر نك كوز
 آللرينه قويماق استادم. شونك اوچون سزدن نظر غبرت برلن
 قاراب كريم نك همه اشى نك، اهر خركنى نك سببين تيكشروب
 او قوگزنى اوتنهم.

سيندين كريم نك نيچك بولوين كم صور اغانى بار؟
 فاتح بايلرنك اوز اويلر نده يايلوب ياتقان عيبلرين كم ميدانغه
 چغاررغه قوشدى؟

اوزم نك ملت نك عيبن باشقه كشي لرگه كورساتودين نيچك
 اويالما دك؟ دبيرسز. مينم بو اشم ملتداش لرم آراسنده بيك
 كوپ واقعه بولا تورغان مرهش برهالتى يازوب ميدانغه
 قويووم، باشقه كشى لرگه اوز عيبنزنى بلكرر اوچون توگلدنر.

محمد عباس

كبرهك بر كشى نك بولسون، كبرهك بر ملت نك بولسون، بار
 عيبن يوق اينوب كورساتو، ياكه باشررگه طرشو، خير خواه
 لف توگل در. چونكه بو اش شول كشى نك، ياكه شول ملت نك
 شول ناچار حالنده دوام ايتوين تلاو بوله در. بالعكس عيبن
 كورساتوب شوندين قوتلور اوچون يول كورساتو خير خواه لق در.
 ملت زده شول مسئله نى اصلاح فكرى اويانماسى ديب مين شول
 اشلمزنى بولدره آلديغم قدر كورستمك استادم.
 جناب حق هر برمرگه حق فكرلر بيروب حميه مليه مزنى
 اوياندر ب وطنم ملت مزنك فائده سينه طرشرغه نصيب ايتشون!!

جیدی تورلی سو. جیدی کشی نك جیدی توشندین جیدی چوپراك، جیدی یولنك چاتندین جیدی اولهن آلوب شولارنی یاندرب بیکه فی توسلادی لر.

بیکه نك اوزون آورودین حالی بنکان ایگان؛ هوشی کیندی. ابی لر بیک قورقشدیلر، اوی نك تورلی پوچماغندین یاشیخم مددا! یاشیخم مددا! دیگان تاوشلر ایشته ایدی. بیکه نك بو حالین خبر آلاچ موند فالعان زور پریکاشچك مکارجه گه فاتح بای غه "بیکه آورتیزره ک قایت!" دیب تیلگرام بیردی. ابی لر نك کیکاشی برله مدرسه گه او شکرر گه چاینک کرتدی لر، شاکردلردین او شکر توب آلدی لر، اوزلریک او شکر وب بیکه نك او ستینه شول صوتی سیدیلر، یوزلرینه بورکدی لر.

بیکه آزر اق حال آلمان کبک بولدی. کوزین آچدی، قازاندی؛ مونه اوزاق اوتمه دی کیسو باشلانندی. ابی لر طاغین یاشیخم مددا! یاشیخم مددا! دیب بیک سوزب سوزب اینسه لرده برده فائد بولمادی.

سعید بیکه نك بوتونلایوک عمری بنمه کانگه قارش حال بلرگه اوزلری نك ایکچی یورتلرنک طوره تورغان احمد اوچینل خاتونی ساره کیلوب کردی.

ابی لر ساره گه باشدین آباق اشنی سویلادی لر. ساره بیک قزغاندی، بیک آبادی، لکن بر اش اشلی آلمی! آقوشیر قه، کینرر که کیره ک دیب اینه گنه باشلاغان ایدی - یاشیخم مدد دیگان قارچقلر بردین "اول نینداین اش اول! توغان بالانی مارجه قولینه توشرو، اول نینکان سوز اول! اول قایدن بلسون اول!" دیب بیک قچقروپ اورش سرغه توتوندی لر. ساره آورو یاننده

فاتح بای نك اویبی کیف سز بر حاله ایدی. چونکه بیکه دوشنبه کوندین بیرلی آورسه ده همان بالاسین کینره آلمانان ایدی. قزان نك مشهور قارچقلری همه سی موند ایدی. حتی توش کوروچی لر بیک فاتح بای خاتونی سعید بیکه برله مشغول لر ایدی.

اوچ کوندین بیرلی هر کوننی تورلی قارچق تورلی توش کیلوب سویلادی کی، هر کوننی محله حضرتی ده زور کاغز گه توشین هم تعبیرین یازوب جیباره ایدی. توشلر یاغشی ایدی. توشلر نك تعبیری بوینچه هر کوننی ایرته برله بالا دنیاغه کیله چک ایدی. اما اوچ کوند اوچ بالا توگل بر سی ده توغانی یوق ایدی. قارچقلر ده قوللرندین کیلگان خدمت لرین اینوده ایدی لر - وانی گه ده اوترتدی لر، مونچه غه ده کرتدی لر. حتی چولماکک صالغانلر ایدی. مونه غجب، بالا هم دنیاغه کیله!؟ سعید بیکه آورغاندین آوری. ابی لر تورلی کیکاش ایتدی لر. کوز تیدی بوغای دیب - جیدی مونچه دین جیدی طاش، جیدی قورغان آغاچ نك بو تاغندین جیدی یافراق، جیدی قوی دین طاگه قدر

تربیه دین غیر سزلك، بالانك برگنه لگی، طانسق لغی، كناهسز
 بالانك بارا تورغاچ آتا آناسینك بتون راحتین یوغاته تورغان
 بر ایماك بولوینه سبب بوله تورغان اشلردن بولسه ده، نادان
 بای لرنك آندی تربیت الاطفال فاعل لرین ایشتگانلری ده یوق لغی
 اوچون، هم ایشتسه لر ده اوشانما دقلری اوچون، برگنه بالا بز
 راحت اوسسون!، دیب اورن سز ابركالو قدر لولری
 بالانی آقرتن غنه ناچار خلق لر یاهسز اشلرگه اویره تولرینه
 سبب بولدی. بالا قارارغه كم بولسه ده یاری دیب کریم فی تربیه
 قیلورغه ۱۳، ۱۴، یاشنده فحری اسملی برملای الغانلر ایدی.
 فحری بالانی جو قلاتوب اویناتوب کینندروب باشقه کبره ك لرین
 ماضربل طور غانغه، کریم بتونلای فحری گه ایلاشب بنگان ایدی.
 شونك اوچونك خلق لرنك، ایکچی فحری بولب بارا ایدی...
 چنلاب ایسا بلا ساك فاتح باینك ۴، ۵، یلدن ایکی
 آسراو مالاین بولاچاق ایدی!...
 ۱۳، ۱۴، یاشینه قدر آتاسز آناسز اوسگان، اورام دن
 اورامغه صدقه چی بولب یورگان، مکنب بوساعاسینه آباق
 باسماغان، کتاب بیتینه کوز طاشلامغان، دین بلمگان، دنیا
 کورمگان بالا برله عزیز بالاکنی برگه اوسدرب برگه عادتلندرونی
 درجه فائده سز اش بولسه ده، فاتح بای لر ملای نك آقچه سز
 طوز وینه غنه قاراب فائده ایتابز دیب بله لر ایدی.
 شول روشچه فحری بالانی هر وقت قاراسه ده بیکه ده بتونلای
 باشندن اوق طاشلامغان ایدی. اشاتو، اچرتو، اویناتو، کولدروده
 برده ایرنمایچه قاری ایدی، هم کوب وقتلرده خاتون قز

مجلسینه ده آلوب ده بارا ایدی. بالا نیندی سوز سویلاسه ده فی
 اش قیلسه ده - یوق یارامی، مونسی یاری! شولای اشله! بولای
 قیل!، دیب اویرتماکانگه تله کان اورنده تله کان اشین اشلی
 ایدی. شوندا ی یاش بیکه لرگه بردن بر بالاسن تلا کاچه
 قیلندرما و شفقت ده توکل!...
 کندك ابی سی سحیله قارچق ده کیلگان صاین بالانك کیفن
 کینروب آتا آناسین سویندروب اوزینه بر آز فائده اینار
 اوچون قزقلی قصه لر عقل غه صیماصلق نه کیت لر سویلی ایدی.
 كناهسز بالا، کریم نك تربیه قیلوچی لری هر قایسی کیلگانگه
 هریاقتن جینش بولوب اوسه ایدی.
 سحیله ابی دن یالغانچیلیق اویره نوب، آناسندن هوالق، در
 فالق عادتت آلوب، فحری دن ایکچی لك، کوچلا وچیلک، حبله
 کارلق، بوزوقلق اویره نکانگه بیش یاشینه جنکانه هر بر اعضاسی
 برتورلی ناچارلق قیله باشلغان کیمک طاتلی تل لرنندن ده ادب سز
 سوزلر قویله باشلغان ایدی. آتاسینك آناسینك آصراولرغه
 حده چی لرگه قیلغان کیلش سزلك لرنندن اورنك آلوب آلاردن
 آرتغرراق ایدوب آسراولرنی تیرگارگه، سوگارگه، مسقل
 اینارگه باشلاغان ایدی. بیکه برله بای نك کریم نك شوندی
 اشلرندن شادلانوب کولشوب طورولاری کریم گه طاغی غیره
 کینروب کوندن کون درسین آلقه عنه جیمباره ایدی.
 فحری کولگه طولماسلق اشلرنی ایتوب قیلوب کورسنگانگه
 هر ناچارلقنی کورب اوسه ایدی. بیکه مونك هر سوزندن
 لذت آلوب راحتلنوب تورغانغه، بعض وقتلرده آسراولرنی

سوكاچده بوياغرم بالام، ديب آوزندن اوبوب ده آلا ايدى.
 نيك اوبماسون؟ بيش يل الگهري ايسه يوق بالانى لر قىلا!
 فاتح باي بيك يومارت كشي توكل ايدى. آلاى بولسه ده
 كريم دن بر نرسه ده اياماغان غه تلاك ان نرسه لر ين آلوب بيبرا
 ايدى. شونك اوچون فخرى تله كان بر اوينچقى كريم آلدرغانغه
 بتون زال لرى اوينچق برله تولسه ده، كريم باشراك گه كوره
 كو كارچين آلورغه قوتترغه وقت بولماغان غه، كو كارچين لرى
 يوق ايدى. باراتورا آنى ده آلدى لر، حاضر كريم دن ده بيترلا
 فخرى نك اشى جايلندى. بارمىله نى شولده كالان سولك
 ادب اوير اتوچى فخرى كريم نى چاي كونلرنك باقچه لرغه
 آلوب يورب تورلى اويونلر كورسته باشلادى.
 يازا طور ا بولارنك باروب ماروز آشاو لرى، اوچراغان
 كىبتين كانفيت آلوب آشاوب برولرى، كك پرهك هر عاده
 كيك بولغان ايدى. نى شولده نى شولده نى شولده نى شولده نى شولده
 رمضان آيلرنده فخرى (ملوا) كهله وه صاترغه قزغوب
 كريم نى قوتترتب كهله وه صاترغه ديمنه كان ايدى. ماروز
 فاتح باي لر كريم تله گانك هر فايوسن قىلورغه تيبش ديب
 يلكانكه رحمت بيركانلر ايدى. هم كريم برله فخرى رمضان بوينيه
 رهله وه صاتقانلر ايدى. ماروز نى شولده نى شولده نى شولده نى شولده
 زمانه اوته بارا. كريم جىدى ياشينه ده يتدى. ناچار اشلىرى
 بتونلاى ميدان غه چغارلق وقت بولماسه ده، بوبالان ايگىلك
 كوره اسلر سوزلرى ايشنله باشلاغان ايدى. فخرى برله كريم نك
 ارم ايتولرينه فاتح باي بيركان آقچه غنه جيتما گانگه جيتسه ده فخرى غه

كسهگه سالرغه قالماغان غه، فخرى آقچه نى كوبرهك قولغه توشور
 اوچون ايكتچى بر حيله طابقان ايدى. شونك اوچونك بركوننى
 آرقاديه باقچه سينه بارونى بر حيله اينوب كريم نى آرقاديه غه
 باررغه قوتترقان ايدى.

كريم انى سندن آقچه آلوب بارماقچى بولوب آقچه كىترسه ده
 فخرى دن بو آقچه ينمى شول! سوزين ايشتكاج كريم كىنى سزلنوب
 «تاغى انى دن صوريم» ديب كىته باشلاغاچ آرالرنك شول سوز
 باشلانغان ايدى.

فخرى — يوق صوراما. اوزك نك آقچه نك يوق منى؟
 باي بالاسى بولب توراسن. مين بولسام ئلله نى قدر آقچه يانمك
 يورتر ايدم.

كريم — انى بىرمى شول،

فخرى — اشقافك فلان ده غنه يوقمى؟ مينم باراسم ده كىلمى،
 ئلله بارمىق مه؟

كريم — بوكون قزق بولمى منى؟

فخرى — بيك تزق بوله راقىت (اوت اوينى) ده جىباره
 لرده آقچه جيتى شول...

كريم — فخرى آى اوزك نك آزارق آقچه نك يوقمى؟
 فخرى — مينم قايدن بولسون، سينك باي بالاسى بولسا گن
 يوق ئلر.

كريم — مين انى گه كورساتماينچه گنه آلېم من؟

فخرى — بلېم، باراسك كېلسه آلرسك! قايا ايكانلكن ده
 بلمى تورغان سن ايچ سين!

کریم — بله. اشقافنگ جو غاری طارتماسنکده بویم غنه جیتمی.
 فخری — اورندق یوقمنی؟ بوسوزلردین صوک
 کریم — ئه، بلدم دیب زالغه کرب کیتوب، اشقاف یاتینه
 آقرتن غنه باروب، اورندق قویوب، طارتماسن آچوب براج
 کمش تنکه آلوب فخری گه کیتروب ده بیردی.
 فخری — نیچک آلدک؟
 کریم — اورندق قویوب.
 فخری — اشقافنی جابدکی؟
 کریم — جابدیم.
 فخری — اورندقنی آلدکی؟
 کریم — شونک قالدی.
 فخری — بارجولار اورنینه قوی، انیچک بلور.
 کریم — ایندی جینارمی؟
 فخری — ئلله جینار ایندی؛ بوتمن وقتک آغانک موندینی
 آلم! بوبلنور؛ کاغزلر آراسندن فزل لرنی آل! آندن آری
 مارجه صنی یاساغان بولا شولارنی.
 کریم — فخری آبی تیزرهک باریق ایندی.
 فخری — اول براق شول، قچانغه قایترمز، انیچک لر آچولانر لر.
 کریم — همین اتی دن صورارمن.
 فخری — بار آلالی بولسه صور، آندن آری باررمز.
 کریم — قچانغه قایترمز دیم.
 فخری — طاک آتقاچ آفتق پاراخود برلن.
 کریم — یاری آلالی بولسه — دیب اتی سندن صوراب فخری

برله کریم ساعت سیکزلرده آرقادیا باقچه سینده کینکانلر ایری.
 پاراخودده بارغانده بولار آره سنک شول سوزلر سویلانه
 باشلانندی:

فخری — کریم بله سن بوئرسه؟
 کریم — نیک بلیمیم، تماکی.
 فخری — یوق، پاپیروس دین.
 کریم — فخری آبی، سین طارتاسنمی؟
 فخری — نیک طارتمیم، اول بیک تملی شول.
 کریم — جه ئلی، طارتوب قاره ئلی! . . .
 فخری — (شرپی آلوب) سین بیکه لر گه اینمه طاغن، دیب
 قابزب طارتا باشلادی.
 فخری — کریم، توتونی ماتور چغهمی؟ قاره ئلی نیندی
 کیلشلی.
 کریم — تملی منی؟
 فخری — آی جولار! آندی، تملی نرسه یوق؛ مین برده چای
 اچمایچه شونی غنه طارتر اییم.
 فخری — مه، صوورب قاریم سن؟
 کریم — یوق اول آوزنی پشره، کیره کمی.
 فخری — نیک پشرسون، قاره ئلی مونه، مین آنی بوتشتن گنه
 قابام، مه قاب!
 کریم ایرکسزلنوب گنه قابوب — برده تملی یوق ایچ.
 فخری — اچکه طابا صوور.
 کریم — آندن آری آوزغه توتون کره شول.

کریم تمام سلامتلوب بنکان شیکلی یوری باشلادی. کریم نك بولای بولوی نخری اوچون تله گانچه یوررگه فرصت بولغانغه، سیرهك صورتك شولای یوری کریم فی طارترغه اچهرگه تمام اویره توب بترگان ایدی. شول یول برلن جای بویین یوردیلر.

II

بیرمز اوستنده توشه لسان حطفه پالاس توسلی اولن لر اوزکاروده ایدی، اولان اوستنده بیزا کلب ماطور اینار اوچون اوسکان صاچک لر صارغایوب آدم بالاسینه ایک راحت بیره تورغان طاتلی ایسلر بتوده ایدی. ماطور قوش لرنك صایرا اولارندن موکلی، قایغولی طاوش لر ایشتلوده ایدی.

قوباش نك نوری بیر یوزینه ضعیف کنه توشب ایکنچی کورنش کورساتوب جای فصلی نك بتودن بلسگرتوده ایدی. قایان کولی قویاشقه قارش جال تراوقلی کیلشلی کورنش بولسه ده، تاشلانغان یورت کبک طنطلی برمالدن کینکان ایدی. آدم بالالارینده هوا هوس لرگه، کبف حضور لرگه، وقت اوتوب هر قایوسینه بر اشکه درد سالنغان ایدی. بعضی سبق او قورغه، بعضی سی ساتو اینارگه، بعضی سی هنر اویره نرگه حاضرلوب یوروده ایدی لار. مدرسه لر، مکتب لرنك اچ لری، طشلاری کروب او قور اوچون هر کم فی قزق در درجه گه کینر لسان ایدی. باقچه لرده

ساچک لر بولماسه ده یافراقلار بوتونلایوک قویلب بنماگان گه کوره مکتب باقچه لرنك آز آز شاکردلر کورنه باشلانغان ایدی. قزاننك زنگار مسجر اورامنده غی یاگی مکتبک بنالری نك گوزال لگی برله باشقه اوی لاردن آیرم برمنظره کورساتوده ایدی، مکتب نك قابقاسنده برنجی سنتا برده جمعه کون سبق باشلانسی یازلغانغه، بعض کشی بالاسین بیرر اوچون، بعضی سبق باشلانن فرار اوچون، مکتب گه کیلوده لر ایدی.

بولار آراسند بزنك فاتح باینک کریمی برله فخری ده آت برله کیلگان لر ایدی، او قوچی لر بزنك کریم نك میخانه ایشک لرندن چغوب مکتب گه کیلویینه عجب لدرلرده، عجب لنسه لر عقلری ده بار. نیچک بولسه ده فاتح بایلار سبق او قوتو، علم اویره تونك قدرین بلمه سه لرده باشقه بایلارغه ایباروب شول اوچنچی مکتب گه یورته باشلانلر ایدی.

فاتح بایلار نك بومکتب گه بالالارین بیرولری بلمه اینچه گنه بولسه ده، بلسگان دوست ایش لارین بیک زور امید لرگه توشروب کیله چاکه گی بلارندن قوتلورندن ده شیک قالدیرمغان ایدی. هم شولای یاخش غنه او قوتسه لر کریم عقللی، توفیق لی، ادبلی، بولدقلی بر بالا بولاچاق ایدی.

مکتب تربیه سی برله کریم الگهرگی ناچار لقلاریننی بتونلای اونتوغنه توگل، قیلغان اش لرینک ناچار لقلارین ده تمام آکلاب دنیا سینه، آخرتینه فائده لی علم آلوب چغاچق ایدی. هم کریم نك تارالغان ناچار اسمی ده بیک نیز اونتولاچاق ایدی. فاتح باینک عقللی دوستلری فاتح بای دن ده بیکره ک زور

اميدلر كوتوده ايدى لر. بولارنى بو اميدلرگە توشروچى مەكتەپ نىك پىروگراممىنىڭ، تىرىپىيە سىنىڭ ياخشى لغى، مونتەن الگەرى دە نى قدر ناچار بالالارنىڭ ادبىلى، انصافلى، توفىقلى، اشلىكى بولوب چىغولرى ايدى.

مەكتەپ نىك اجى طشى بىك ماتور بولغان شىكىللى، اوقوتاتورغان معلم لىرىدە بىك ياخشى عالم، عقللى، توفىقلى، اوقوتىرغە اوستا كشىلر ايدى. اوقوتقان نرسە لىرىدە مسلمان بالاسىنى، مۇھىن بولاسى كشىگە اىك تىمىشلى نرسە لىرىدە ايدى. اوقوتولرىدە بىك نظاملى بولغان شىكىللى بالالار نىدە قىننامى، سوقى غنە اوقوتالر ايدى. بولارنىڭ مەكتەپىدە بىر آيدە بالالار تركى تانوب، يازوغە اويرەنگانگە بىزنىڭ كىرىم دە بىر آى دن سوڭ بوتون خلق آلدندە اوزىنىڭ اوقى يازا بىلگانلىن، آز بولسە دە دىن تانغانلىن كورساتەچك ايدى.

شول سببىن بو مەكتەپ خلق آراسىدە بىك دانلىقلى بىك مشهور بولغان ايدى.

بعض ملالر اوزلرىنىڭ فائىدە لىرىن كوزە توب بو مەكتەپنىڭ ياخشى لغىن بىلە توروب خلق آراسىدە وسوسە توشىرگە تەلەسە لىردە؛ خلق ھەمەسى بىلگانگە، بو اش لىرى بىرلن اوزلرىنىڭ يالغانچىلىق لىرىن غنە اثبات ايتودە ايدىلر.

كىرىمگە اللك كوزلرى سېقىقە كىلو آورراق تويلىسادە مەكتەپدە ايدى اش لىرى كوب بولغ نغە، خلىق لىرى بىر دە آچولانماغانغە، سېقى لىرىن بىلگىچ ياخشى سوزلر ايتوب اوقورغە قىزىقترغانغە، بالا بتونلاى سېقى اوقورغە دردىلنوب كىتىگان ايدى. شونىڭ

اوپون بالادە كوندىن كون درد آرتا باروب اوينامى، شايارمى تورغان، سېقىن بىلوب بارا تورغان، بىر بالا بولا باشلادى. بومەكتەپدە اوقوون دە يازونىڭ بىرگە اويرەنگانگە كىرىم بىر آز يازا، اوقى، بىلە باشلاغان ايدى.

ايسكى عادىتچە كىچە آتتە كون سىخىلە ابى دە كىلدى، كىرىم دە مەدرسە دن قايتىدى. سىخىلە ابى كىرىم نىڭ، مەكتەپ گە يورون بىلوب شول ھىصودە سويلى باشلادى لر.

سىخىلە — اوغلو منى سېقىغە يورتە سىز منى؟

سەئىدە — ايبو، سىخىلە آبىستى.

سىخىلە — اوزم اوقوتىرمن دىگان ايدىم، نىك مېنىغە ايتماڭىز. مېن آنىڭ كىندىك ابى سى اىچى؛ كىل ئىلى بالام سېقىڭىنى اوقوتوب قارىم ئىلى، نرسە اوقى سىن اىگان.

سەئىدە — ئىلى بىر آتتە غنە بولدى، بىلمى تورغانىز.

كىرىم — بىلەم دىب كىتابىن آلوب، بار، ياز، دىب اوقى باشلادى.

سىخىلە — استغفر اللہ، استغفر اللہ، توقتە بە بىكەم توقتە!

بونىندى اوزىس كىتابى؟ نىك بولای اوقى سىز؟

كىرىم — شولای اىچى!

سىخىلە — آى زمانە! زمانە! آخىر زمان ايدى! آخىر زمان!

ئىللە نى لىر چىغار دىلر، اوقونىدە بوز دىلار، تاغى نى لىر چىغار اىگان! ئىلى شەرنى سىخىر بىرلە ياقترىرغە دىب سويلى لىر اىگان.... ايسماسام قوپىر قىلى يولدىن دە قورقۇمى لىر؟! آى سەئىدە! بىلو وىنە قىزغوكىرە كىماس ايدى. تەلەب بولغان كوتوب آلغان

بردن بربالانگى راھتىن يوغالتوب، كېقىن بوزوب آياماينچە
 نېچك يورتهسن؟ سزگەدە بالا بولغانچى غنە قدرلى شول. بولغاچ
 بىر نرسەگە كورمى سز. ايسماسام رەتلى نرسەلەر اوقوتسەلەر تاغى
 برھال ايدى. سېق دىب ئللە نىلەر اوقوتوب يورگان بولالار
 خەلفەلر يە زور كشى نك بالاسى توگلدى.... ايمش آندە
 تيز بلدرەلەر، سىنك بالاڭغە بلونىك كىرەك. اول ملا بولاسى
 كشى توگل لاساق! اوز دولتۇز اوزگىزگە جىتار. اول بلسەدە
 ئللەنى اش چغارە آلماس، بويلدە اوقوغان كشى لردە بار
 اوسالاق!! ئلى شىخ الدىن حضرت بخارى دە اوقوغان بولسەدە
 نىلار اشلادى! بخارى دە اوقوغانغەدە برده اوشانرغە يارامى
 باشلادى، سېق اوقوغان كشى دنيا دە ياخشى توره دىب آلدانغان
 بولالار. اوقوماغانلر توراللى لر ايدى... ەونە مین الحمدلله
 خرف تانمغان كشى بولسامەن، اوشكرو تکر و برلەدە دنيا نى اوزدرام.
 اوزگىز تاغى مونه، ايرلى خاتونلى برده يازودە بلمى سز دە -
 اوقوترغەدە يازدرغەدە آبدراغان گزىوق ايج! دولت بولسە بار دە بولا!
 مېنم چە آندە اوقنوگىز برده تېشى توگل. مېنم دعامنى
 آلاگىز كىياسە اوقوماگىز. تاغى بارون دە قايتون دە ايركلى
 بولسە ايدى... ساعت سىمكز دە باروب جىت! بارغاچ دە اوينا مە!
 سېگىنى غنە اوقوب اوتور، بارغان دە قايتقان دە ادبلى گنە، انصافلى غنە
 بور، كورگان كشى گە سلام بىر، اويكە قايتقاچ دە اتىيك
 انىيك لرگە سلام بىر و بگنە كىر، الارنىدە الرغلابقنە تور.
 اورام دە مالى لر برلەدە اوينا ب يورمە، كىيىم لرگىن باچراتمە،
 قايتقان دە بارغان دە اشكى سوزلر سويلامە. اول نىدى تا قمازا

اول! زىھار ايتسەن سەيىك بىز نك زمانەدە شوندى بارنى يوقنى
 اويراتلەر ايدىنى؟! سىز نك، زمانە غنە يوق ايدى، ئلى چقدى
 شوندى نرسەلەر! اوف الله! ذكردە بار ايدى، ئلى تىك سوز
 ايبارە سوز چقانغە غنە، سويلادم....
 ئلى قاچان البى اوقودى سوگ؟
 سەيىك - يوق، سەيىلە آبستاي، ئلى برده اوقوتغانلرى يوق
 شول، شونك اوچون اوزم نك كوكلم قايتوب توره ايدى.
 يارى ئلى سىن كىلەك...
 سەيىلە - اول نىدى ئللە نرسەلەر اوقوتو، نىك آلا رغە ايتىمى سز.
 الگەرى البى آندىن آرى ايج، آندىن آرى ايمان،
 آندىن آرى اپتىيك ايجگى اوقوتالار. يوق ايسە اول مېتىك سلول
 يىزىك برلە اوقى تورغان مېكان ئللە؟ شول مېتىك بولسە بلتر
 جىيىن ساياق ساندراق ايسلارى كىتكان بولوب سويلاب يورگانلار
 ايدى...
 كشى لر آلتە بىتون بالالار بىن تكلانوب كورساتكانلر ايكان دە،
 برىل دە ۷، ۸، ياشلك بالالار اوقى يازە بلەر، پىغمبرلر حالىن
 بلسكانلر، دىن تانغانلر، قرآن اوقى بلەر، نمازغە اويزە تگانلر.
 اول ادبلى، انصافلى، كورگان كشى كە بر سلام بىرەلەر،
 بىتون خلق ايسى كىندى، دىب سويلەگان لر ايدى.
 مېن، چە اول چىكىلى تيز اوقوغاچ بلولرى قروسىن بركت سز
 بلو دىم.
 الگەرى بىز نك زمانەدە دورتر بىشربىل اوقوسەلر دە تانمى لردە
 ايدى بىك ياخشى تورالر ايدى. مېن اوزم اوقوماغان بولسامەن

اوقوتورده تىلرن بىلەم.

سەيىد — آلارى بىك درست سەيىلە آبستى! بوتىچە اويلاسك تاغى باشقەچە؛ اوقوتى قالدىرساق بىك ادبىز بولماس مىكان سوك دىمىز، بالا بۇزده شوقىنە، اوزن شايارتە باشلادىلر، ئلى شول مەكتەب اوقوتولرى بىزنىكچە بولمىسە دە (!) بىك ياخشى انصافلى بولوب كىلە ايدى.

سەيىلە — يوق سەيىد سىن اول اشلىرىنە بىرە قىزقە؛ اول باردە بولور، ياش وقتىك آزرەك مۇتلانمايچە دە بولمى. دولقۇن بار، شايارسە دە آكارغەنە جىتارلك بولور ئلى.

سەيىد — بوزولوب كىنوب بىك كىوب آقچە ئەرەم ايتە باشلاسه بىك آور بولور شول، ئەنە، ظرىف باي اوغلى بوزولوب كىقتى. شاكىر آبىزى سىزوب آلاچاچە مەكتەبە بىرگان ايدى، نىندى جونلى يالا بولوب چقتى، ظرىف باينىك صابىرى مسكىن اشلەمگان اشىن قالدىرمايچە، آخردىن نى قدر دولت بىتروب، يورتلرىن ساتسە دە جىتمادى. اللك ايكىسىدە بىرگە بوزولا باشلاغان ماللى لىر ايكان، ئلى شول، شاكىر باينىك اوغلى نىك توينىك مسكىن ظرىف باي ايسكىدەگى دولت لىرىن ايسكە نوشروب، مەيندە اوغلومنى شول وقتىك مەكتەبە بىرگان بولسام بودرجه گە قالماس ايدىم، خاتون قىز قونقىسى بىلن بالامنى ئەرەم ايتىك، دولت نى دە بىتردىك، بو كونگە دە قالدق!، دىب جلاب سويلى دىكچ بىزگە دە شول كون جىنماسون دىب قورقاپىز شول.

سەيىلە — جە يوقلارنى سويلاپ اوتورمە! اللە غە تاپشردە توقنات! آندى يوق بار سوز كىوب بولر اول.

سەيىد — آى سەيىلە آبستى! سىن شولاي دىسكىنە شول، بىزگە بالا شول، نىچك بولسە دە ياش وقتىك تويوب قالا آلامىز مى دىمىز، اول بوزلوب كىتسە بىزنىك دولتىنە جىنەمى سوك؟! ... بوتون قىزان غلقى كوز آلدىكۇزده؛ كورە سىز، بوزوقلىق آرتىدىن يوروب نىندى بايلىق لىر جىتمادى، نىندى غورلق لرغە توشمىلر، اول كشى لردە توغاندىق بوزلاب دنياغە كىلمگانلردى؟! ... نىندى بولسە دە قوتقى بىرلە بوزلغانلر. ياشلك بىرلە بىز دە بالا بىزنى خراب ايتىك، بالا قارارغە كم بولسە دە يارى دىگان ايتىك، اول ناچار كشى بىر نرسە گە دە يارامى ايكان. چىباررەك ماللى آلوب نىزىبە قىلدىرغان بولساق بولاي بوز قىلغە اوبىرەتمىس ايدى. بىزنىك فخرى شول بىك رەك ناچار ماللى بولدى. تاغى آنى دە غىب ايتار حال يوق، اول بىلگانىن اوبىرەتدى.

سەيىلە — سەيىد سوك ايدى آنى نىشله ما كىچى بولاسن؟ آندا تاقمازا اوقوبقنە جايغە كىلسە يارىلا. اول مەيندە قىز آتا بالاسى در، آندە نىندى اورنىك آلورغە كىرەك، ايسماسام بار دە سىزنىك شىكلى باي بالاسى بولسە يارار ايدى.

سەيىد — اوزىدە شولسىن بىر دە ياراتمىم شول، اوبالمايچە بىزنىك كرىمنى قارا وچى اھەر ماللى يانينە اوتورتادى. فخرى آرقلى “بىزنىك كرىمنى اوز بىزنىك تودوق لىر فىقى يانينە اوتورتىس، بىزنىك بالا مىز كىچكە ئلى، بىت ئىبارتە قايتمە، يارلى ماللىلرى يانينە اوتورتماسن!” دىب ايتىدىرگان ايدىم. خىلفەلرى: “موندە فاتح باي بىكە سىنىك سوزى بىرلە (پروگراممى) اش يورمى، زورراق اوسگاچە بالاسىن قىلدىرگە اولسگرر، تاغى قىلدىسى

کیلسه بالاسینک سبقین بلسون، بز سبق بلسگان کشتی نی بیک قدرلی مز! "دیگان.

سجده — آلارشوندی یوقنی بارنی اوقی اوقی سوزگه اوستاروب بتکانلر ایندی، آلا رغه جواب تابا آلماسن؛ سینک بالا گنی ده ئلله نیندی سوزلرگه اویره ته باشلار لر، الله ساقلاسون، بوسی غنه جیتما گان ئلی، تیزرک آلا رغه کیره ک ایدی. ئلی مین اوزمزنک شاکر لرغه بارغان ایدم. اوغل لری احمد ذاکر شول مپتکده اوقی ایگان، مونه سوزگه چایالانغان!!! ئلله نی اینگان کتابلر اوقوغان بولوب اوتورا؛ مسلمانچه باسقان ده اورس کتابلری ایندی آلا ر، ئلله نی اینگان برکاغزی بار؛ فال کاغزی می دیم، "فلان شهر مونده، توگان فال مونده، وودیب لغرداب توره، اوزین ده بیک قزق ایندم، سین بارغانک یوق ایچ دیدم، مین کتابدن قاراب بلهم دی. مونه شوندن آچوب ایت! اسنرخان شهری قایا دیب باقرغان بیرگان ایدم، آک شک کیلدی — کولسگان بولدی، اول باقرغان آندی کتاب توگل، مونه مین شول کتابدن قاراب بلهم دی (جغرافیه). اشانامی سوک مین؟ . . . الله غه شکر ۶۸ یاشنک ایندی!!! . . .

تاغی، "فلان آبستای سزنک اوقو وگرنی یاراتمی دیگان ایدم؛ اول اوقوماغان شول، قایدن بلسون دی. قالدالب بتسون ایدی شول اوقولاری، قایا بارساک شونی سویلی لر، مونه گناه شوملغی! قایدن چقدی، تیچ قنه توره ایدک، ایمگاک بولدی لاساق! بالالرنی آزدرب بتره لر ایندی، بزنگ کریم ده شولای بولماسون دیم شول. فاتح بای غه اینتوب تیزرک آلا رغه کیره ک ایدی.

اوقتاسکز کیلسه اوزمزنک، محوم غه غنه بیر رسز، آنک شاکر دلری آلا ی ئلله نرسه لر بلمی لر — یواش قنه بولالار. اول اوزیدن ئلله نرسه لر اوقو تمی، باروی کیلوی ده اوزگرنه گانچه بولور، بای بالاسی دیب سزنکون قدر لب ده توتار.

سعید — مین اتی سی نه ایتمی ده، آلیف آخرس دیگاک، سجده تاغی نی قدر و سوسه لر قیلوب سعید بیکه نی آلا رغه بتونلای کوندروب جیتکرگان ایدی. سعید بیکه اوزندن اوزیده مکتب دن آلا رغه، بالاسین خراب ایتمی قالد رغه تبیش دیب بلسگانکه، فاتح بای قایتقاچد کریم توغر و سندن سوز آچوب سجده ایمنک برده تبیش (موافق) کورماون سویلادی. فاتح بای کریم نک اوقوندن اوقوماوندن خیر رسز کویچه گنه بر آز عجب لنبیره ک، "نیک یاراتمی ایگان؟" دیگاک سعید به باشن آیتاق کریم اوقی تورغان مکتب نک اصول جدید مکتبی ایگانلگینی، آنک اوقوتسه لر کریم تیز بلسه ده، ئلله نیندی نرسه لر بلوب اوتکونلنو خوفی بولغان شیکللی، بالانک باروی کیلوی وقتلی بولوی، بالالارنده بای بالالاری یانینه اوتورماولری، کبک سجده ابی سویله گان عیبلرین سویلاب، اول مکتب دن بالالارین آلا آتالق آنالق کوز قاراشندن (نقطه نظرندن) بیک تبیش دیب ایکنچی مکتب گه بیرورگه عذر قیلدی.

فاتح بای کریم نی آلسه لر فخری آزدرب بتره، ئلی ایسماسام آنک برله برگه توره آلمانغاغه فخرینی بتونلای اونتوب بر آز ایکه کیلماس ایدی می دیسه ده، سعید بیکه بر سوز ایندرمایچه کریم نی مکتب دن آلوب شقی محوم گه بیرگانلر ایدی. شقی محوم نک

اوقوته بلمه وی کریم کبک اوقورغه درد سالغان بالانکده کوکلین قاینارلق ایدی. کریم گه مکتبیدن چقماچ ایرکن بولغانغه، سبق وقتینه باروب جیتماسه ده، خلفه سی اورشماغان غه فخری برله آقرتنگنه ایسکی وقتلرین ایسکه توشروب، آنکمونک باروب اوتوره باشلادیلر. سبق غه باروشقی محروم قاشنک علم اویره نور اوچون، دین بلور اوچون بولماپنجه کچی آتنه صدقه سی کبترتر اوچون بر حیل گنه بولغانغه، کریم چهارشنبه، کچی آتنه کونلی سبق ده بولسه آنکچه هیچ ضرری یوق ایدی. هم درستیک شقی محروم نك مقصودی حاصل بولا ایدی. کریم نك کوندن کون یاشی اوستده گی قدر خلقی ناچار لایوب، ادب سزلسکین، آرنغلقین آرتدروب، اون دورت یاشینه ده جیتدی. بویلمن سوک کریم نك تاریخی نك ایک غبرتلی واقعهلری بولغانغه آیرم باش ایله یازماقچی بولدم.

III

کریم اون دورت یاشینه ده یندی. فلسفه برله غاراساک کریم توغان کوندن بو وقتقه قدر اون دورت یل اوندی دیگان سوزگنه بولسه ده؛ بو اون دورت یلک کریم نك باشندن بیک کوب نرسهلر کچگان ایدی. کریم اون دورت گه جیتدم دیب سوینه ایدی، سعه بیکه برلن فاتح بایده قاراب تورغان عزیز بالالری نك شول یاشکه جیتووندن شادلنه لر ایدی. کریم نك

اون دورت گه جیتوون باشقه براشی بولماغانغه شادلانودن بیتار فاتح بایلارغه، بالابز بر نرسه بلمی، ناچار لرق لر غه ده اویره نه باشلادی، اوزی اون دورتده، دیب خسرتلنر که تییش بولسه ده، بز نك بایلرنک عیب کوره تورغان کوزلری یات کشی لر عیب گنه کورگانگه. فاتح بای فلان کشی نك اوغلی سالدتن قاچوب قالغان، فلان باینک آسراوی چغوب کینکان، فلان مؤذن تگی بایدن آلغان فدییه سین ئه رهم اینوب بترگان، دیگان کبک سوزلر برله سعید بیکه ده - اسما بیکه نك کولمگی برده کورملی بولماغان، غائشه انجولی فالفاق اشلر گه بیردم، اوچ یوز تنکه گه توشه دیکان ایدی. الهی ماقتانچق لر ! ! قالفاغین کوردم، یوز تنکه لک ده بولماس، مینم نی چیکلی کیم، سالم بولسه ده سویله میم، آلا ریوق بار کیمیلری برله ده ماقتانشوب بوده بچغالر - دیگان کبک سوزلر گنه سویله گانگه بولارنک باشلری ده، فلان آسراونک خالی، غائشه فالفاغی، کامله اشناندن بوتنه ننی اویلارغه بوشامی ایدی.

کریم اون دورت یاشینه جیتکاج هر نرسه گه باشقه چه قاری باشلادی. بیکره ک کریم نك خاتون قزغه کوز قاراوی باشقاردی. چونکه کریم بالغ بولغانغه آلا رغه بنی بشرنک بر قسمی دیب، یا که ایرلر گه دنیاده راحت بیرشوب توررا اوچون یاراتلغانلر، همه کشی شولاردن اوزینه بر ایداش تابارغه تییش دیب گنه قاراماپنجه، هر جولارنک کوکلین تابار اوچون یاراتلغان مخلوقلر

دیب قاری ایدی. فخری کریم نك بومالسه كیلوینه بیک شادلاندی. چونکه فخری اوچون سفاهنك تاغی بریولی آچلغان ایدی. بوندن السگه رگی فخری برله کریم نك، گولایت، اینولری ایسرتکیچ فلان برله گنه ایدی، فخری بوندن السکی ده کریم گه یالغز اچب اوتورنك برده معنی سی یوقلغین سویلهپ، قزله برله اوتورشرغه کیرهك لگین سویلسه ده، هیچ آگلته آلمایان ایدی. شونی ده آگلته آلمایان دیب تاغی سرفخری نی سوکماگز. فخری مونی آگلته آلماسه ده کریم گه باشقه بیک کوب نرسه لر آگلته ایدی: تارتورغه، اچهرکه، اویره نو، بارسیک فخری آرقه سنه ایدی، بوسنی آگلته آلمای اوچون فخری نی عیب لر گه ده یارامی. چونکه انبان نرسه نی قابل شول نرسه لر نی کنه آگلی آلا. کریم بتونلای یاغنی دنیاغه چقان کبک بولدی، چونکه او یلاب آگلی آلوراق بولماغان طبیعه نك تاغی بر نرسه سنن لذت آلا باشلادی، عمر نك بو ییل لرنده کریم توسلی ناچاراق لرنك همه سین تاتغان بالالار توگل؛ ایک معصوم بالالرنك ده خلق لرنك، طبیعه لرنده، قلنش لرنده اوزگار ولار کورته در. حتی شول ییل لرنده ناچار ایبداش لر توغری کیلسه، بالانك آزوب کیمتو وی ده بیک یینکل در. چونکه بالا عمری نك بو ییل لرنده بالالاق حالتین تاشلاب یکنلکنك برنجی باستچینه باسقانغه، کرکل لرنك باشقه تورلی فکرلر او یانه باشلی، اولگی وقتنی کبک اشلار نده کوچر کیچ ایتدروب بالارنی آلمیچه یکنلرنی اوزنك اینه باشلی.

اچندن هر وقتك اوزینك براشی تولماغان کبک کورته. اوزین اوزی آگلامی، کوکلنندن بر نرسه، ازی، لکن

نی ازله کانن بلمی، آتاسی آناسی، یورت ییری نی قدر راحت بولسه ده، اوزین اوزی غریب توسلی کوره، حاصلی ایبداش سزلك مونی بوده ته، یالغزلق بوتنلای ایزه باشلی، بو وقتلرده مونك دوست ایشی، تا آناسی ایبداش بولا آلسه ده، یکت نك كوگلی آنك برله ده قناعت لنمی. چونکه آنك ازله گانی سرلرنی ییلدرر گه، هر سوزنی سویلار که یاری تورغان، خسرتنده اورتاقلاشه تورغان، راحنین بولشه تورغان-بر ایبداش در که، ایرلر صنفینه ده مطلق قزله دین، قزله صنفینه ده ایرلردن بولوی منقضی طبیعه در بو ییل لرنده شونوی کشی لرنك تله گان لریین حاصل ایتساک، یعنی کوگلاری تله شان بر قز برلن بر یکنتی برگ قوشساک نه درجه مسعود بولور ایدی ایگان؟؟؟...

لکن بو یاشلرده بز نك عادت مزده او ییلانو، فلان ایتو ممکن بولماغانغه، یکنلر عمرلر ییک بو وقتلرین باشقه اشلر برله اوتکاره لر. بو وقتلر یکنلر، یاش قزله نك قل اوستینه باسقان چاغی در، هم بو وقتلرده محاکمه او ییلار کبی نرسه بولماغانغه بو یاشده گی کشی لرنول حکمنه در که؛ ایبداشلرینه فاراب یوری لر؛ ایبداش لری انصافلی تریبه لی بالا بولسه، انصافلی بولالر، تریبه سز بولسه ناچار بولالر. بو چاقلرنك یکنلرنی ساقلار اوچون بر نرسه دن لذت آلدررغه تیبش در. روس لر، ترک لر، باشقه یاوروپا خلقینك بالالاری بو وقتلرنده مدرسه پارتالرنك اوقوده بولغانغه آلارنك بیک آزی غنه موندی اشلر گه بوشی لر، اما بز نك بالالار مز نك ایک کوبسی بو وقتده "تقی عجب نی" ختم قیلوب، مدرسه لردن ساچک ساتوین بئروب چققان بولالار. شونك اوچون بولارنك کوکلین توشرلرک

بر نرسه ككیره كدر كه ايك، ياغشيسي رومانلر، حكايه لر،
 اوقو، تياتر تماشا لرينه بارودر. يكتلر بورومانلر ده غي كشي لردن
 عبرت آلوب بردن خلق لرين توزاتلر، ايكنچي دن آندى
 يوق اشلر اشلرگه وقت لرى قالمى، اوچنچى وفتلرى بولسه ده
 بوهكايه لر، رومانلر، سايه سنده بونلارنك وجدانى اوزلرينه
 باش بولب اوزلرين ناچار اشلردن ساقلى در. اوقور اوچون
 ياكنى چقغان حكايه لرنى، فنى رساله لرنى، تاريخ ككتابلر ينى
 اختيار قيلورغه تيبش در، بولار آدمنى توغرى فكرگه توشره لر،
 هر نرسه حقنده چنلاب اويلارغه سبب بولالار. فتاح الدين،
 سيد بطلال، مغرب زمين ده ايران ديگان شهرده، ديب
 باشلاغان حكايه لر، عوچ بن عنق، الباست، ابوعلی سینا قصه لرى
 آدمنى مبالغه لى سوزلرگه اوشانرغه، باشلرين چوالترغه، حق
 فكردين يراق بولرغه سبب بولالار. موندى كشي لر پچان
 بازارندن باشقه پيرده سوزده سويلى آللى لر، سويلاسه لرده همه
 كشتى كولدره لر.

اما بزنگ ككريم يازو تانماغانغه ككتاب اوقى
 آللى ايدى، تياتر ديساك آنگ بارغالى ايدى، مخصوصا ديقارا-
 تسيببى ياغشى اوين لرنى ايشتسه برده قالمى ايدى. لسن
 ككريم ككوب وقتده اورتاده غي اورندق لرغه اوتوروب
 اهفتياتر، ياغنده كشي لر كوكبه كوره، آنده تابا قاراب اوتوره
 ايدى. آت كميت لرنن، ماى كميت لرنن برده قالمى ايدى.
 مارجه تيمر چبقده يورسه، ككريم نك ككيفى بيكره ككيله ايدى،
 ككيتگه قاينقاچ تيره كورشى باى اوغللرى ده جييلب، ككريم
 آراترلرى بولب نى كورگانلرين، مارجه نيندى ككيمده لسگين،

نيچك آندى چبقده يوروين سويلاب عمومى محاكمه گه سالالار
 ايدى. لسن مسكن ككريم نك بوتياترغه باروب باى اوغللرى
 آراسنگ تماكو تارتو توسلى بريكت لسكنين سانلغانغه كوره گنه
 بولغانغه، موندى نك ككيفى برده كيلمى ايدى. ككريم نك ككيفن كيتره تورغان
 نرسه اسپرتلى اچمك لر ايدى. همه حاضر فخرينك آقنق غي
 درسنده بيك ياغشى آكلاغانغه كوره، سفاقت آرتندس ده يورى
 باشلاغان ايدى. ككريم قولينه قلم توتوب يازو يازا بلمه سه ده
 اوزلرينك ككيتنچى ماليندن آقچه بيروب قزل قاره بران
 ساچكلى كاغزگه: «السلام عليكم يا افضل دفتران!»، ديب باشلاغان
 ئلله نچه خط يازدروب آلغان ايدى. بوخطلرنى سحيله ابى آرقلى
 اوزلرينه ككيلوب يورى تورغان قارنداش قزلرينه يادورا
 باشلادى، ايك اولى قرداشلرينه، آندن سوك الوغرافلرينه،
 آندن سوك اوزندن كچراك لرگه جيبارسه ده، هيچ برسى قبول
 ايتمادى. بلميم نى اوچون قبول ايتن تورغانلردر؟! . . . يوق
 ايسه ككريم اوزى چيباريكت ايج! . . . ككريم نك وَاغون آرتينه باسوب
 تماكو تارتوين كورگاچ فاتح باى اوغلى اشكه كركان ايگان
 ديبده سويلى لرايج!. بو باى قزلرى ككريم نك بو بولك قلغين
 كوره سن كورمى لرده، ايشتمى لرده - مونه جفا!!
 ئلله كورسه لرده آلارنك آكارغه ايسلرى كيتمى ميكان!!
 ككريم بولارنك بو اشلرينه بيك ككيفى كيتدى، مخصوصا
 اوزينه ياغرا اوچون آلغان پودر، پاماده لرى، كوز قاره لرى نك
 برده سويدر ماوينه اچى پوشدى. فخرى برله كيكاش ايتشوب
 ياكنى بيسته گه باروب بر باغوچى قارچق دن ككريم اوچون زلال

ایسملی برفارنداش قز لرین سویدرما کچی بولدیلر. فخری ده کریم گه اوز خالین سویلادی. اولن کورشی ده گی میرزا آسراوین سویدرر اوچون اوزی گنه بولسه ده بارماقچی بولوب توره ایکان. ایکی «قهرمان» بربرسین آکلاشقاچ برکچنی فدائیانه برقیافت برله یا کغی بیسته گه کیتدی لر. آبستاینی گوردیلر، حال لرین ده سویلادی لر. آبستای ایکسین ده سویدردی، قول لرینه بر بنی برله اوشکرگان ساعز بیردی، بنی یانغه تاغارغه، ساغرین سویدرگان قز نك ساچی برلن اوملندرب میچ که، اوت قه ارغزغه قوشدی. قارچق نك سوزین باش اوستی دیب توتره چق بولدی لر. چبیارگنه خدمت حق صدقه ده بیر دیلر، قارچق اوزن غنه قول کوتاروب دعاء قیلوب اجرین ابو جهل روحینه باغشلا دی، یکت لر «خوش ای». دیب چغه باشلاغاچ قارچق «توقنا کز ئلی بخت کزنی قاریم!» دیب قولینه برکتاب آلوب بخت لرین قارادی، کریم گه «بای بولرسک اوچ خاتون آلورسین» دیدی. (چونکه کریم نك بای اوغلی ایکانون بلسگان ایدی). فخری نك میرزا آسراوی دیگان سوزندین آبستای فخری نی بر میرزا بالاسی دیب بلسگان ایکان، آگارغه «زور میرزا بولورسن» دیدی. ایکسی ده بخت لرین ده بلوب قایتوب کیتدی لر.

حاضر اش زلال نك ساچین آلوب ای بیرگان ساغز برلن اوملندرب اوتقه یاغوده غنه قالغان ایدی. اولسین ده اشلاسه لر زلال نك کریم گه عاشق بولونک برده شبهه یوق ایدی. کریم وقتین تاوب قنه برکوفنی اشراق نمازندن سوک سخیله ای گه باروب آقرتغنه اشنی آکلاتدی. سخیله ای ده اشلا رگه وعده قویدی،

کوبده اوتما دی، زلال اوزینک سکلیمی برلن فاتح بایلرغه قوناقغه کیلدی لر. کریم نك بختینه قارشى سخیله ای ده مونده ایدی. سخیله ای زلال نی آولاقغه آلوب کریم نك عاشق بولون مونی بیک سویوبن سویلادی. هم هر توری قصه لر برلن زلال نك ده کریم نی سویوی تیشش ایکانن بلسگرتدی. ایکی سوز نك برسنا «عشق توتر پیغمبر لر سننی، پیغمبر لر دین قالغان!» دیب دلیل لر کیتره ایدی. زلال درست صافدرون ایدی. آلا ی ده بولسه کریم نی سویو قاید؛ کورگان ساین چیرکانگانگه (جیره نگانگه). گناه بولسه ده، کریم گه خط یازماوین اییگه آکلاتدی. ای «و آی بالا خراب بولورسن، هو انمه» یکتلر نی آچولاندرمه، آلا توری چه قیلندر لر، بولای بولمه سه دنیانک ایکچی میله لر ی ده بار، اوز نك جالتوب یوررسک ده، اول سسینغه قاراماس، مینم سوزمنی طکلا، ایناسی سوز نك نی ایت، مونه راحتلنوب یوررسز، آندن آری اوزگنی آلور! گورلشوب عمر ایتارسز. ئلی مینغه کریم بولای غنه قالدردام؛ یایسه سویدرام، یابوزدرام دیگان ایدی. مین گنه باسدردم!» کبک سوزلر ایلان دیه لاسه ده زلال: «وای، تلاسه نی اشلاسون، مین آنک سوزین توتوره آمیم!» دیگاچ قارچق «و آی بالام خراب بولمه!» دیگان بولب آرفاسین قافغانده آرتدن ئزرهک ساچین کیسوب آغان ایدی. کریم ساچنی کورگاچ بیک شادلاندى؛ چونکه حاضر بولاسی اش بولدی دیبرگه یاری ایدی. ساچنی بیک تیز ساغز ایله اوملندرب اوتقه یاقدی لر. کریم نك طبیعت باشقاردی، زلال آرتندین جالتوب برودین اوتدی. حاضر باغوچی نك ایتوبینه قاراغده

کریم کیمینکه چققاننده پریکا شچک لردین، اچمهکان کشی
 کشی منی اول؟ آنک دنیا ده نی راحتی؟ مینم چه عمر شول وقتک راحتی
 اوتنه، برر سو بیگان قزک بولسه، (بولارنک سویگان دیگان سوزلری
 محبت معنی سنک توکل در بلسکه مناسبه غیر مشروغه معنی سنده در)
 باروب اوتوررغه اورنک بولسه، مونه مین شوندی کشی لر
 باشلسکین قزق اوتکاردم دیسه لر اوشانام. یوق ایسه باشلسکین
 بر اش اشلایمچه اوقوب فلان ایتوب، اوتکارگان ۵ رلر عمر
 توگل، یاغش رغه اولسگروب بوله اما باشلک ایکی کیلمی،
 سوزلری کریم نک دماغینک ایک توبنده اوتورغانغه کریم
 شول فکر لر برله یورونی یاغشی هم تیش دیب بله ایدی.
 شونک اوچون کریم بولدره آلغان قدری شول بولنه یوری
 ایدی. راسخود آقچه لرینه اوللرک کریم برده آبدرامادی؛
 چونکه سعیده بیکه باغرم ییمش دیب نی سوراسده هر وقت
 بیره ایدی. فاتح پای بواشکه بیک اوک رضا توگل ایدی، چونکه
 بو آقچه لر، بومال لر سعید بیکه نک اویده انجولی قالفاق کییوب
 اوتوروب توروندین جییلما ییچه فاتح پای نک ماگلای نیری
 برله جییلغانار ایدی. شولای بولاسده سعیده بیکه بردن بر
 عزیز بالاسندن نیچوک کیلنگان بولاسده اوزینک مالین
 قزغانمی ایدی.

آنک چه بومال لار دنیا ده راحتلوب اوزک تلاگانچه
 قیلور اوچون کنه بیرلنگان نرسه لار ایدی. یوق ایسه بعض
 جولار بایلار توسلی مالک نی یارلی لرغه بیرر اوچون، یا ایسه
 مدرسه لار سالور اوچون بیرلماگان ایدی. آلابی دیگلاچده

سعیده برده قزغانمی دیب اوبلانماسون، قزغانه ایدی. لکن
 آنک قزغانوی یاردم قیلو برله توگل، تقدیر یازغان! دیگان
 سوز برله ایدی. سز بولای دیگلاچده صدقه فلان برده بیرمی دیب
 اویلا ماگز؟ . . . بیره ایدی، بیره ایدی، بیرمایچه یاری می سوک!
 اول وقتک مجلسک همه خاتون قایسی سی ایرینک توتاسینه، بویل
 سیکز آرشین سیتسه بیروین، قایسی سی انی سنک سکلیمی نک قزینه
 کولمک اشتهان بیروین، قایسی اوزینک اوقوغان استاذ بیکه سینه
 یارتی قداق جای بیروین سویلا گانده، بونی سویلار ایدی.
 یارلی لرغه بیرماویر عیب لارک ده توگل. چونکه اول آقچه باری بر
 سوماغه فاتشما ییچه کریم گه کیمته ایدی. کریم باره تورغاچ
 موکغارغه غنه قناعت قیلمی باشلادی. آقرتن غنه انی سنک انجولرین
 اصل لرین ساتا باشلادی. آلابی بولاسده سعیده چینکه سرنی
 بلسگر تماس اوچون ایرینه ده اینمی ایدی. آلابی شولای بر
 کویی اوتب تورغانده آسراو قزمیکو بیکه نک قورساغی بولوی
 اشنی بوزدی. آلابی بولاسده سعید بیکه بواشک بیک اوستالف
 قوردی. کریم نک آلابی بولای اسمی جابی کیمتاسون دیب
 قارچق لر نی چاقروب، آسراو بزنگ اچینه جلان کرگان، مونه
 کوندین کون آرتا، اچی اوسه باره! دیب دوا ایندره
 باشلادی. ابی لرنک مجرب درولری، آت تیری ده، فائده بیرمادی.
 قارچق لرده عجب بوبیکه ئلله جلان بولمایچه اوغلان میکان دیب
 ایکنچی تورلی دارولر اچره باشلادی لر. لکن مسکینه میکی
 بیکه بودارولردین تموغ عزابی کوک آورلق لر چیکسه ده برده
 فائده بولمادی. سعیده بیکه نک بیک آچونی کیلدی. آسراوغه ده

بالامنی آزدرب بئردك يوزتوبەن كىت دىب قورساقلى قزنى
قووب چغاردى.

عيب سز قزنىك قايا باراس بىلگلى ايندى!!!!!!...
كوز ياشلارنى برله ... اوپينه باروب كوردى. كوز
آلدندىن قورساقلى قز كىتكاچ سعیده ده ايركنلاب راک
سولى باشلادی.

بواشدىن سوک فاتح باى لر اويلاشوب كرىمنى موندى اش لاردىن
توقناتور اوچون فخرى برله يورتمى باشلادی لر. هم اوزاقلامىچە
فخرىنى قووب چغاروب كرىمنى ده كىره گلى اش بولماغانده بر
قاياده چغارمى باشلادی لر. آقچە توغر سئنده ده بىك قاتىلق
قىلەر ايدى. چونكه هاضر كرىمنىك آزووينك سببى آقچە
توغروسئنده ايركنلاتو ايكانن آگلاغانلر ايدى. بوياشينه قدر
ايركنلكده يورگان كرىمگە بو اش بىكرهك آور تويدى.
كون بويى اوتورب توررغه هيچ راضى توگل ايدى. لىكن نى
اشلاسون؟ برقاياده كىتارگە هالى يوق ايدى. نهايت
كرىمنى قسولرىنىك اوچى چقدى. قربان بايرامى كورنى
كرىم اتىسى بىرگان بيش، سوم آقچە يانينه تاغى
انى سندن يالئوب يالوارب ينه بيش سوم آلوب دوست ايش
برلن بزنىك باى اوغللرىنىك بايرام لارده كىف آچه تورغان
بىرلرينه كىتىدى لار. دوست ايش آراسىك سوز ايماره سوز چغوب
كرىمنىك اتىنىك بايلغىندىن فائده لنه آلماوين هم بولای
يا بلوب ياتويگىنىك توگل لىگىن سويلا ب تولى ياقدن كرىمنى قوترته
باشلادىلر. كرىمده جىگىل چەگنه اويلا ب بر اش چغارماقچى بولوب

اوپينه قايتوب كىتىدى. يازمىش قە قارشى فاتح باى بايرام
قوتلارغه كىنگان، سعیده بىكده خاتون قز ياغنده قوناقلر
برله مشغول وقتينه توغرى كىلدى. كرىم فرصتى غنىمت
بلوب برده اويلا ب تورماينچه شىكر بالناسى برله انىنىك
صاندىن قايروب بار آقچە سىن و بر برلىبانلى يوزگىن آلوب
چغوب قاچدى، هم شول وقتىق باياغى اورنغه باروب دوست
ايش يانينه كروب اوتورده باشلادی لر. كرىمنىك آقچە سى
مىك سىكز سومده نيچه تىن لر ايدى. آراداغى دوستلرنىك
كىنگاشى برلن برسى كىتوب يوزكى لامباردغه سالوب آنى ده
آقچە غە آلماشردى لر. هاضر اش لر حضورلنغان ايدى. آقچە بار،
ايدى اشلر بار، اورون بار، كىفلىرىن جىبارە تورغان اش يوق ايدى.
لىكن آرادىن بر اوى فاتح بايلر بو اشنى بىلگىچ ئزلرگە چغار لر دىب
بو اورندىن كوچونى مصلحت ايندى هم كوچدى لر، آرت آلنى
جىبوب قنە كرب بولارنىك موندى لىق دىن بركىشى گە خبر بىرماينچه
ئزلرگە كم كىلسه ده، كرىم سكه قوشوب كىف لرينه دوام ايندىلر.
فاتح بايلر بو اشنى كىچ كنه بلدى لر. شول ساعت اوک برىكاشچىك لارنى
جىبار ب ئزله تماكچى بولسه لارده، بردىن برىكاشچىك لار اوزلرى
اويدە بولماغانغه، ايكىچى دىن بو اشنى خلق قە بلنماسون اوزى
قايتور ئلى اويى بولغانغه، بوكونگە فالدر دىلر. لىكن بو بايرام
كىچ فاتح باى لر اوچون بايرام بولمادى. تون بويى يوقلى
آلمادىلر. ايرته گىسون ده كرىم قايتقاندر اويى برله تورسه لرده
همان كرىم يوق ايدى. كىچ كه نابا ئزلرگە كشى لار جىبار دىلر،
تون بويى ئزل ب خبر كىنگان كشى يوق ايدى. اوچونچى

كۈننى فاتح باي قزاننك شول عاليەن بىك بىلە تورغان بىر
يىكەننى چاقروب ئۇلارگە اوتندى . اولدە باش اوستى دىب
كېچكە قدر ئۇلەسەدە ھېچ بىر خىبىر كىنرە آلمادى . فاتح بايلار
بىك عىب كە قالدیلەر . دورنەچى كۈننى پالىنسىگە بىلگىرتوب
پالىنسىدەن ئۇلارگە اوتندى لىر ؛ آندىن دە فائىدە چىمادى .
پىچان بازار خلقىنە اول كىبىت آچقان كۈننى سويلارگە بىر واقفە
بولدى . ھەم كىبىت دە كرىم ھقندە بىر سوز سويلى لىر ايدى .
قايسى سى فاتح باي اوزى عىبلى ، باش كىشىنى نىك تىيارغە
تېشىش ، قايسى سى سىغىدە بىكە آنا بولا بلىمى ، اوغلى شوندى
بولغاچ آچمە سىن دە جىبە بىلمەكان دىب سويلى لىر ايدى . لىكن
بوسوز لىرنىك بىرسىندىن دە ، فاتح بايلارغە ھېچ فائىدە يوق ايدى .
فاتح بايلرنىك شوندى قايقولى ، نى اشلارگە بلىمى تورغان وقتلرنى ،
سوغشوب بىتلرى جىراحتلىنگن بىركشى كىاوب كرىمىك
تويلاپ چىغارغە آچمە سى ، يوقلىغىن بىلگىرتدى . فاتح بايلار
بىك تىز كىشى جىباروب آلتون ساعت لىر بىرلن كىنكان كرىمىنى
كولما كچان كرىنچە سىكسان سوم تولىب آلوب قايندى لار .
فاتح بايلار اش بولای بولمى ايندى اويلاندرمىچە اشكە
كىلماس ، اويلاندرساك بىلكە اشكە كىلر ياشى ۱۸ گە جىندى
دىب اويلاندرىر اوچون قز ئۇلى باشلادىلر .

IV

كرىم ۱۸ ياشىنە جىنكان دە قزل يوزلى قارە كوزلى قورنسراق
بورونلى يىكت بولوب توسك بىتدە تمام كىشى كىك بولغان
ايدى . بوزقلى لىردن قىلماغان اشى قالماغانغە ناچارلىغى بىرلە
بىتون شىردە اسم توتقان ايدى .

فاتح باي نى قدر اشكە قوشارغە تەلەسەدە ، بىردن يازو سزو
بىلماوى ، بىردن اشانچ سزلىغى اوچون كىبىتكە دە چىغارمى لىر ايدى .
فاتح باي ھرنى قدر سودا ايتوتوغرىسكە ، ساتو آلو اشكە ، يالقاولق
قىلمايىچە تورلى يارمىنكالرگە باروب كىب اينسەدە كرىم نىك
شەرم ايتووى دولتلىرىنە بىك زور كىمچىلك بىرگان ايدى .

فاتح باي سارانلىغى ، طرشلىغى ھقندە بىتونلايوك بولگان
اسەن آلماسەلردە ، اگر كرىم بواشلىردن تىبىلماسە بىك تىز وقتندە
فقىر بولوب قالاچاقلرىن بىلگانلر ايدى . كرىم نى نىچك بولسەدە
بوزقلىقن قوتقىرر اوچون ، كىلاچاك دەگى بلالردن ساقلانر
اوچون بىراش كىرەك ايدى . آخىرسىندىن فاتح بايلار كرىم نى
اويلاندرىر ناچار اشلىردن تاشلاتو اويىنە كىلگان لىر ايدى .
كرىم نىك بىكرەك آزووينە سىب دە خاتون قزاشى بىرلن آشاو
اچو بولغانغە توفىقلىنوب كىنوويەك بىك ياقىن ايدى . فاتح بايلار
دوست ايش بىرلە كىكاش ايتوب اويلاشكە كرىم نى اويلاندرىر
بىر كىنوب قويغانلار ايدى . فاتح باي لىرنىك اويلاندرىردن
اىسبىلارىك قز كىرەك لىگى گنە بولمايىچە ، اوغلىرىن رەتلىب كوگلىن

اوتورتراق، کریمی سوزبله نومی، جای بله نومی ناچار اشلاردن
 تیمبارلق بر ایبداش نایماق ایدی. آندی قزنی تابوی بیک جیگگل
 اش بولمادغی شیکللی، تابلسه ده بوتون دنیاغه ناچار اسمی
 چقان، بوزقلق برله چابی کینگان کریم گه بیرولرنک سوز بار
 ایدی. نیندی آتا آنا شوندی یکت گه فز بیرسند، نیندی قز اختباری
 برله بارسون؟! توبدانره ک اویله ساک فاتح بایلرنک شوندی
 اشکمی، بوزق ناچار مالایلار، اوز فائده لرین کوزه تب عقللی،
 عفتلی، ادبلی، قز آلوب آنک بوتون عمرین ڈهره م اینوده
 کشیلک کوز قاراشدن (انسانیه نقطه نظرندن) بیک تیبش
 سز اش بولسه ده، بزنگ بایلار اوز فائده لری دیکانده کشی لک
 حق توگل، مسلمان لق حقین ده رعایه قیله تورغان لردن توگل لرایدی.
 شول ایساب برله فاتح بایلار آنک موند جاوچی یورتب باقسه لرده
 برده جونلی خبر آلا آلماعاچدن بیسته دن اوزلرینه یارارلق قز
 تابا آلماولرین بلوب سالادن چیباره ک بیردن سوراتماقچی بولغانلر
 ایدی، هم اوزیده سالاده آنی مونی بلمگان قزلر شوندی بیسته
 یکنیمه ایسلاری کینوب قول لرندن کیلگانی آیا ما اینچه نیچک
 بولسه ده ایگه کینوررگه تلاولرنک برده سوز بوق ایندی. ایسابلی
 اویلی تورغاچ دوست ایش دیمی برله "وزی" سو بوینک قیام
 تیمکرمانچی قزینه جاوچی قوشدی لار. تیمکرمانچی قزی بزنگ فاتح
 بایلارغه بیک یاتش قز ایدی. آتاسی آناسی تربیه سنک گنه
 اوسگان، سبق اوقوب، اشکه اویرانب گنه عمرین اوتکارگان، ئلله
 نیندی نازلی لقرغه اویرانماگان، آتاسندن باشقه ایرذاتی
 کورمگان بر قز کریم اوچون جان بیرر درجه گه یینوب نیچک بولسه ده

آنی شول اشردن قوتقاررغه ترشچاق ایدی.
 توسی باشی ده: زگنگار کوزلی، آلسو یوزلی، فاره چاچلی،
 بولدیغی شیکللی، تاتلی سوزلی، یومشاق کؤکللی، عقللی،
 ادبلی، انصافلی، بر قز ایدی.

تیرا یاقده دانقلی بولسه ده، عقللی لغی، ماتور لغی جیکلی
 چابی کینماگان ایدی. درست کنه سی سو بویلارنک، اورمانلق لرده
 اوسگان، ماتور هواده تربیه قیلنغان برسچک ایدی. آتا آنا
 تیگزلسکی، تن سلامت لکی، قول ایرکن لگی برله اوسگان قزنگ
 خلقیک بر بوزوچی بولماغانک نی درجه یاخش بولورغه کیره ک؟! .
 قیام تیمکرمانچی لرده خلق بوزوچی کشی توگل توز اترگه کیره ک
 بولسه ده تابرق توگل ایدی.

قز توغرسندک اش قالمغانغه فاتح بایلارده اوخشاتقانلر ایدی،
 شوندی ماتور قز بولغاچ کریم ده سویار دیب اویلی لرایدی.
 قز سویسه، تاغن فاتح بای لرچه کریم ننگ سویوی بیک کیره کلی ده
 توگل، اول اشکه کیلسه ایکنچی نی آلوده بیک آور توگل.

سعید بیکه ده "ئلله کم قزی راحت کورسون دیب
 اویلاندرمی مز، اوغلمز ازره ک جایغه کیلماسمی دیمز، تاغی سویسه
 ایکنچی سن آلوب بیرر مز!" دیب سویلی ایدی. قز توغروسندک
 اش قالماسه ده اشنگ یک آور جیری بیرولری بیرمولری ایدی.
 درست گنه سی مرفوغه جاوچی توسلی خاتون آرا جورگانده
 اول توغرسندک قورقچ بوق ایدی. مرفوغه ننگ سوزلری درست
 بولسه کریم گه آندی تیمکرمانچی قز نغنه توگل، ئلله نیندی اوقوغان
 قزلرنی ده آیبارلق توگل ایدی. یالغانلی دیر ایرک قولنده

تسبیح، تلنه ذکر، ایرته نمازلقن، کچ نمازلقن، حضرت سبینه
کرگان برقرارچغه نیچک شول سوزنی اینارگه کیرهک؟!؟!
قیام تیکرمانچی فاتح بای نی کوریده بلسگانگه اسمین هر وقت
ایشتنانگه برده قورقمانیچه بیررگه تلی ایدی.

تیکرمانچی خاتونی فخری جمال آبستای قالا توسلی فالادن فاتح
بای اوغلینه بزنک قزبزی سوراو؟ اول نی اینکان اش ایگان؟
موند بربر حکمت یوق میکان؟ دیسه ده مرفوغه آبستای آندی
اش لرینگنه کورمگان جاوچی توگل، برسوزینه مک جواب تاوب
فخری جمال آبستای نیده آوز آچارغه اورون قالدیرمغان ایدی.
بلکه مرفوغه جاوچی سویلاوی بوینیچه بولار قزین آلورغه
تلاولرینک ده سببی آندی موندی اش توگل ایدی. مرفوغه جاوچی
سوزی بوینیچه کریم عفتلی یکت بولغانغه اوزی توسلی قز آلورغه
تلهوی کنه در. کوبدین قیام تیکرمانچی قزین ایشتنانگه، هم بلسگانگه
شونی آلورا چون آتا آناستدین اوتنوب موند جاوچی جیبارگان
ایمش. (بلمیم نیچک در؟) فخری جمال اوزندن اوزی فاتح بای لرنک
بولارنک قز لربن آلو غه تلهولری بانقه داغی اوتوز مک تنکه
آقچه لری بارلغین بلسگانلرده، کیرهک وقتنه فائنه آلمابزمی دیب
اویلاغانلر دیب اویلی ایدی. هم فخری جمال آبستای کباولری یاخشی
بولسه اول اوتوز مک تنکه نیده بردن بر قزندن آیامسقه ایدی.
آلای بولسه ده آقچه بیلیت لری قیام تیکرمانچی ده شول، آنک
بیرونده بیر ماونده سوز بار؟!!

آلای اویلاسه ده بولای اویلاسه ده فخری جمال آبستای قزینک
کیله چاکده گی بخت سز لربن کورکان کبک، بولاچاق

بولالربن بلسگان شیکلی ککوگلی بر قورقودن قوتلمی ایدی.
هسکینه نی آخری جاوچی آلدادی. شولای اینوب قولاق سوینیچه سی
آلشدیلر. فاتح بای لر توی نیده بیک زور ایندی لر، کباوده
کردی، ایندی کوتاسی اش بنکان شیکلی ایدی. فاتح برله
سعید بیکه اولسوننک بتونلای بولغان شیکلی اینوب قویغان لر
ایدی. بزنک قیام تیکرمانچی برله فخری جمال آبستای ده آراتیره
سوز ایشتنانگه بالابزنی خراب اینماساک بارار ایدی! "دیب
اچلرندن کنه قورقوده ایدی لر. آخر نی اشلینک اش بتدی،
توی ده بولدی، قزده کیمدی، فاتح بای برله سعید بیکه، کریم نیک
توفیقلمون کوته لر ایدی. قیام بابای بر فخری جمال آبستای ده
بالابزغنه خراب بولماسه ایدی دیب دعاده تورالر ایدی. کیلن
اویکده کیلدی، فاتح بایلرنک کونته تورغان تنچ لری لرنک ده
وقتی جیندی، اوز ایسابلری برله کریم توفیقغه کیلوب عقل غه
اوتوروب اشکه توتونه چق ایدی.

۷

کریم دن ایند گولک کوتکاننک اوّل کوندوک تون اورتاسینه
قدر آشاب اچوب یورب ایسروب قایتودن باشقه فائنه کورستمدی،
فاتح بای لرغه خسرآرتا بارا، اولی ایسماسام اوزلری کنه ایدی،
نی کورسه لر اوزلری کوره لر ایدی، شونک اوچون "نی اشلینک
اوز بالابز ایندی، الله توفیق بیرماسه تلی!" دیب ککوگل لربن

جواته لرایدی، حاضر کیلن بیکه ده بار، آنک نیچک بولوی بر
خسرة ایدی. کریم نك اول کوندوك اویده راحتلنوب قونا آله اولری
کیلن لرینه بتونلای سرنی آچقان ایدی. شول سببن فاتح
بایلر نك اوینده بر قایغو راحت سزلك پادشاهلق سروده ایدی.
فاتح بای لرنك اوینده ایک قزغانچی ایک خسرتلی سی
باش کیلن بدریه ایدی.

مسکینه بدریه فی اشلادی؟!! انا قولندن چقماغان، اون
آلتی دن اوتماگان، تیگرمان شاولولاری برله کینی لنب عمرین
اوتکارگان، معصومه قز نیندی خسرة، قایغولرغه چوموده، نیندی
اویلار فکرلر باشندن اوتوده ایگان؟... گناه سز قز نك کیلنگان
کونی گنه بولغانغه اوینگ جاینده ره تلب بلوب بترمگان ایدی.
آسرا واسم لرین، آشا اوچو ترتیب لرین بلمگان شیکلی، کبیت دن
قای وقت قایتولرندن، کیتولرندن خبری یوقغه، کریم فی چن احلاصی
برله تیزره ک قایتسه یارار ایدی دیب کتوده ایدی.

اوی اچنک سویلاشب اوتوررغه برده تانوش کشی بولمغانغه
ماوغب اوتوررغه اشن بولمغانغه، اوتکارگان وقت لری بیک حسابلی
مینوتلری برله بیلسکلی ایدی. یاگی کشی بولغانغه سعید بیکه
نکده خلقن بلمگانگه یاخشی کورنر اوچون رول اوینارغه کیره ک
ایدی. ایکندی وقتی بیتدی. بدریه نماز او قووی برلان اوک
کیچ بولوب تره زه لرگه قارانغی توشه باشلادی، آسراوده کروب
باش بیکه لرنک اویینه اوت آلدی. بدریه اوت آلتغاچده کیم لرین
آلماش رماچی بولسه ده، کریم قایتوب جیتسه قارش چغوب آلا
آلمام دیب تره زه توبینه اوتوروب پرده کوتاروب قاراب قنه توره

ایدی. اورام دن کشی لر قایسی آت برله، قایسی جاباو، بعضیسی
ایبیر آلوب، قایوسسی بوش، اشلی اشچه اوتوده ایدی. کیلن
بیکه بدریه ده یرافدین بر آتلی کورگاچده کریم بوغای دیب
کوزگی گه بارب قالفاقلرین توزاتوب باشین کوزین قاراب
کیلسه ده، قایتوچی لر آلا بولماغاچ، تگب کوتکان کشی سی کریم
چقماغاچ، اچی پوشوب چیتکه توشکان کشی کوك، اویاسندن
آداشقان قوش کبک کوکل لری قایغو خسرة لرگه اورون بولغانده
الله تعالی نك قول لرینه مرحمت اوچون یراندیغی کوز یاش لری
بدریه اوچونده کوکل آچارغه خسرة لر تاراترغه بیک زور اش
ویبک فائده لی نعمت بولغان ایدی. بدریه آقرون غنه سغلوب
سغلوب جلادی.

ئلی کورگان اش لری اول قدر جلارلق اوق بولماسه ده،
آتاسندن آتاسندن آیرلغان، یالغز برییرگه توشکان، شونوی
دنیا کورمه گان قز نك جلاوند عیبلرک توکل، جلاو برله گنه
باغری باسلمانغانغه الله تعالی نك بنه لرینه دنیا ده راحت بیرر
اوچون آخرت ده سعاده که ایرشدر اوچون تیبش قلغان نمازی ده
بدریه نك کیفن کبتررگه کوکلین آچارغه زور سبب بولدی،
کوزلرین سورتب احشام نمازین قیلدی، نمازنی تمام قیلغاچ
مسکینه بدریه نك الله تعالی دن فی تلاوی ده بیلسکلی ایدی.
بدریه دعادن بوشانغان اورام. بتونلای قارانغی لنگان ایدی.
اوتوچی کشی لرده کورنمی باشلاغان لر ایدی. آربا تاوشلرین
سیراک، سیراک ایشنه باشلاغان ایدی. اورام قرانغی لقلری
اورام داغی اوتوچی لرنی تانودان تیسسه ده بدریه نیچک بولسه ده

تائىر مەن ايسايى بىر لىن ترەزە دىن قاراۋدە ايدى.

مەسكىنە بىدرىيە! بىخت سىز بىدرىيە! مەنوتى بىر سەئەت سەئەت
بىك سەئەت بولوب اوتكان مەنوت سايىن، كۆڭلىنى بىر جىراھت
اورنلاشە ايدى. كىرىم نىڭ نىندى روشەن ايكانلىكىنى بىلگەن
بولسەدە، ئىللە بوقىر قايغۇغە توشماس ايدى. قىز قاتىنە كىرگەنچە
بىدرىيە كىرىم نىڭ خەلقىنى بىلو توڭل اسمىن دە بىلگەن ايدى. كىياو
بولوب تورغاندە تەماكو تارتوون بىلوب الگارى بىر آز چىرقانسەدە
ايرىك حەقىن ايتوب كىرىم نىڭ كۆڭلى قالماسون دىب اولسوندە
اينمى اللە تەلەسە تاشلار ئىلى دىب كۆڭلىنى باسدوغان ايدى.
بىدرىيە بىر اوتتوروب بىر تورتوروب يوروب تۇرە ايدى. آخىرسى
آنارغە نى بولسەدە وقت اوتسوندە كىرىم قاتىسون. بىردە اش
بولماغاچ وقت اوتكارام دىب مەندىر لىرىنى ايشوب ايكىنچى مرتبە
اويسەدە، كۆڭلىنى تولماغان توسىلى بولغاچ اوچىنچى دورتتېچى
قات دە اويدى. آلاي دە كىلىشسۇز بولدى نىڭ آلاي بولغاندە.
دەرسنى كەنە كىرىم بوقغە ھەرنەرسە كىلىشسۇز ايدى. آنسۇن
آسراۋ كەردى. بىدرىيە نىڭ بوتون كۆڭلىنىدە كىرىم بولغانغە اول
دىب بىلوب سەيكرۇب تۇرسەدە، آسراۋ ايكانۇن بىلگەچ
بىر ياقىدىن قايغۇرۇب بىر ياقىدىن اويالوب قىز بىر بولوب كەتتى.
آسراۋ سويلارگە باشلاپ— بىكە! آبىستاي آشارغە اچارگە چاۋردى.

بىدرىيە — اتكاي لىر قاتىندى لىر مەن؟

آسراۋ — ئىيو آبىزى قاتىندى.

بىدرىيە — كىرىم قاتىمادى مەن؟

آسراۋ — يوق.

بىدرىيە — قايە قاندى ايكان؟

آسراۋ بىلماينچە — اول تىز قاتىماس ئىلى، ھەر وقت سەئەت
اون ايكى لىر دە كەنە قاتىنە.

بىدرىيە — اول وقتقە قىر نى اشلى؟

آسراۋ — ياش كىشى بىت! آندە مۇندە باروب اوتۇرە
تورغاندە، بوسوز لىرىنى ايشىنكاندە بىدرىيە سالقنلى جاپىلى بولوب

كىتوب — بوتون وقتدە دە شولاي يورى مەن؟

آسراۋ — كۆپ كۆننى شولاي ايتە، دىدى.

بىدرىيە اشنى آڭلاغاچ مەسكىنە كىيان، بىختسۇز قىز! نىڭ
تۇدۇم آندان دىر دەرگە كىلىگەن ايدى.

ياشلىك رەھت لىرىن كۆرە تورغان وقتدە، باللى آتەلارنىڭ،
دەنيا كۆرۈمگەن بىر قىز نىڭ شول اشلىرىنى كۆرۈپ، بوتون ھەم بويىنە
رەھت كۆرۈدىن ھەم اوز دەرگەن ايدى.

آسراۋ بىرلە غاستىنىنى زالغە كەردىلار. بىدرىيە قاتىن آناسىنە
بىلگەن تەماسكە تەلاسەدە، سەيىدە بىكە بىدرىيە نىڭ ھەسرتلىنۈپ بىلگەن
اوزىدە كۆڭلىنى آلور اوچۇن كەنە چاقىرتقان ايدى. بىدرىيە قاتىن
آناسىنە نىندى خەلقدە ايكانلىقىنى بىلماگانگە آز آزغىنە سويلاپ
سەيىدە بىكە نىڭ ھەر بىر اشىن تىكشۈرۈپ قىلىشلىرىنى قاراپ نىندى
خەلقدە ايكان بىلوب، آنىڭ خەلقى بىرلە عادەتەن بولوب اوزىن ياقىن
كۆرساتوب اوز اتى سىندىن كۆتۈرگەن ھەم اوزىلى ايدى.

مەسكىنە بىدرىيە بولوب اويندىن قاتىدە ايتار مەكەن؟ ئىللە مەسكىنە گە بىخت
ايشىك لىرى بىتونلاي قاپلانغان مەكەن؟ ... سەيىدە بىكە نىڭ قاتىن آناغىن
اويلانسە، قاتىن آنالارنىڭ كىيىن لىرگە دىشمان بولوب، ھەم ايتارگە

تلاو، فرض دىب بولورىن بلسە، سەئىدە بىكەنك زىگىر كوزلرىنە،
 آوزىنە توشكان بوزلارنىنە، سالنغان قاشلارنىنە قاراسە بولمىدىنك دە
 يالغىش ايكانن بىلرايدى. بىرىيە، سەئىدە بىكەنك بىرلە آشاپ اچسە دە،
 يىل كوگلىندە كرىم گنە ايدى.

بىرىيە قايدە يورى ايكان؟ قچان قاينىر ايكان؟ مېنى
 اونوتدى مېكان؟ سۆال لرى بىرلە كوگلى تولوب اچى پوشوب
 اچىنن جلاب اوتورسە دە، سەئىدە بىكەنك بىرلە بىلگىرتماسكە تلى
 ايدى. سەئىدە بىكەنك اول توغرىدىن بىرلە سوز چىقارمايچە باشقە
 سوزلر سويلاب جواتب تورماقچى بولسە دە، بىرىيەنك كوزلرىنك
 يىل ايشكە، ساعىدە گنە بولووى، بىكەنك سوزلرىن قايقولى كىشى
 توسلى گنە تىكللاوى، سەئىدە گنە كىلنك خىسرىلنن بىلگىرتگان
 ايدى. سەئىدە بىكەنك بىرىيەنك شول قدر قايقون آكلاغاچ، قايقو
 اوستىنە قايقو، بوسى شولاي جانمى قىنار مېكاننى دىب كوگلىندىن گنە
 اچى پوشا باشلادى. ساعت اون بىرلە بولدى؛ كرىم يوق.
 اويىنە هر كىشى ياتوب بىنكان ايدى. بىرىيە بىرلە سەئىدە بىكەنك
 سويلاشب اوتورغان توسلى اوتورسە لردە؛ درستى گنە بىرىيە
 بىرىيە ايتمايچە كرىمنى كوتب تورالر ايدى.

همان قاينى، همان يوق!.. سەئىدە بىكەنك اچى بىك، پوشوب
 چىشە آلمايچە ايتماس بىرىننن - آى بوباللا؛ قاينە يورى ايكان!
 دىب جىباردى.

بىرىيە - انكاي قاينە ايكانن بىلمى سزمنى سوك؟ بو وقتقە
 قدر نى اشلاب يورى ايكان؟ بوتون دنيا ياتوب بىندى ايدى.
 سەئىدە - آلارنك شىطانلرى ياتماسە يارى، ئىللە ياخشى لقا

يورى دىب بىلا سىنى؟ آچولانوب - سوك شول وقتقە قدر
 قالورغە اويالورغە كىرەك ايدى، اول كىچى بيت!!! - اوف
 الله! بوزوب بىتردى لىر بالامنى، خراب ايتدىلر!! آناسىن
 ساعت ۲ گە قدر كوتىرب تورورغە اويالورغە كىرەك ايدى.
 آنا ايچ!! " دىدى. بىرىيە سەئىدە بىكەنك خىسرىلنن سويلاندىن
 آياب - انكاي بار يات سىن، مېن اوزم قايتماقچە كوتوب
 تورام.

سەئىدە - سىنغە بىك اوگىيىسىز بولماسمى سوك؟

بىرىيە - بولماس انكاي، بار يات.

سەئىدە - يارى آلاى بولسە مېن ياتىم، اول قايتماقچى
 زۇانوق تارتىر، آسراو خاتوننى اويات دە اول آچوب كرتىر.
 كىلنىنك بىر آز كوگلىن تابار اوچون - قاينور ايدى، قاينور،
 قاين بىلە سن، ئىللە دوست ايش بىرلە ارتور شورغە توغرى كىلگاندىن سىن
 بولمە گنە كىرەك ياتوب تور! " دىب سەئىدە چىقوب كىتدى. بىرىيە اوز
 اويىنە كىرەك اوتوردى. نە كىشى بار؟ نە اش بار؟ بارى موگىلار
 ايدى اش لك ايتوچى دە بىر ساعت كىنە ايدى. اول سىدە شوندى وقت دە
 اوزاق يورى! بىر مېنوتى ايتىر سنلە بىر ساعت. بىرىيەنك كوزلرى
 قىزارغان، بيتلرى سارغايغان، يوزلرىنە خىسرىلنن چىققان،
 نى اشلرگە بىلمايچە عىجب گە قالبور تور ايدى. مېكىنە بوتونلاى
 اويغە چوموب كىچكەنك وقتقە قىزىق لىرىن، تىگىرمانلگى حضور لىرىن،
 اتى سنك اتى سنك قدر لولرىن، كىياوین ماتور، عقللى، توفىقلى،
 كىشى بولا دىب اويلاپ، دنيا دە راحت تورورغە تىلاولرىن
 ايسابلاب، بوكونگى اوچراغان خىسرىلنن فىكر لىپ، كىلاچا كىدە

تاغىنى لىر كور اچك لىرىن ايسا بلاب، بىتونلاى عقاسىز بولو درجه سىنە جىنكان ايدى. بخت سىز قىزىك گل ساچاگى توسلى بيت لىرىن مولدر، مولدر، ياش آغا ايدى. كوزىدىن آقغان ياشلار بىرلە كوگلىندەگى قايقو، خىسرة لىرى ياشگە ايلانوب توگلىگان توسلى، اچى نىك پوشوى نىك بىنوينە، باغرىنىك جالقنى نىك سونويە سىب بولودە ايدى. بىد يەنىك كوگلىندەگى دردلردە يىغلايقنە باسلىراق بولماغان شىكىللى كوز ياشلىرىك بىتارلك توگلى ايدى. بىدرىە نىك ھىر بىر اعضاسىندە، گویا بىر خىسرة بار شىكىللى بوتون تىنى بىرلن درلب، درلب جلاودە ايدى. سو بو يونىك تاغى اوسكان بىرلن كوز آلدىنە كىتىروب، كرىم بىرلە اول كىچە لىردەگى تورمىش لىرىن ايسكە توشروب، اول وقت لىرى توشك كورگان شىكىللى گنە بولوب، دىغى ايكىچى كورە آلاماولرىن اوبىلاب، ياشلىكىنىك ماتورلىغى نىك قائدە سىن كورە آلاماولرىنە عىجب كە قالوب، بىر ساعىتى بىر ەمرگە بىرماسلك راحت وقتىندە شول قدر خىسرة لىر قايقولر بىرلە جىلاب تورون فىكرىك اوكسوب اوكسوب يىغلى ايدى. مەسكىنە، كرىم دىن جلاسدە، كرىم اوچون خىسرة لىسە، ھەمان كرىمنى كوگلىنن چىغارىمى. قاينىسە كوزلىرىم قىزل بولماسن، ياراتمى باشلار دىب دىنياغە بىرماسلك تاتلى جلاولرىن دىن توپولاب كوزگىگە قاراب كوزىنىك قىزلىغىن بىتەرر اوچون سەھلەر تارتوب ياكادان كىيوندى.

زۇانوق بار!... بىدرىە اورنىدىن سىكىروب تورب چىغوب بىك تىز ايشىكىنى آچدى. كرىگن كىشى دە آوش تىش كىلە، كوزلىرى قىزارغان، جانى ساسغان، لىر لىر يوقنى بارنى سويلى، باسقىچ لىردىن تايانە چىغلە منا ايدى.

اول كىشى دە بىزنىك بىدرىە نىك شول قدر كوكتانكى، جانى سو بىكان كرىم ايدى. بىدرىە قوللىرىن توتوب قوۋە بىروب آلوب كرسەدە، كرىم نىك آوزىدىن بىدرىە نىك دىنياغە كىلىگاندىن بىرلى ايشىتماگان ناچار سوزلر چىغوب تورە ايدى.

بىدرىە مەسكىنە: «آرغانسىن اىندى يات!» دىب اورونغە كىتىرسەدە، كرىم آندە كىلوب موندە كىلوب آوا تىنا اىپىرلرگە بىرلب شالنىر شالنىر سوگتوب جورودىن توقتامى ايدى. بىدرىە ەمرىندە موندى اش كورگانى يوق ايدى. اىندى نى اشلاسىن؟ نىچىك ھونى اىگە كىتىروب جاتقىرسىن؟ آخىرسى باروب قوللىرىدىن توتوب سو كرىم جانم! با ەرم! ئەيە ئەيە!» دىب آلوب كىلوب ياتقىردى. كرىم چىدى مى سو ك؛ تاغى توروب كىتە باشلادى، يارى ئىلى ايسروب قوتى قالماغىغە بىدرىە قولىنە آسلىنوب ياتقىرە آلدى. آوزى ساسوب بىنكان، يوزلرى قاناغان كرىم يانندە ياتودە بىدرىە اوچون راحت توسلى رەك بولغان ايدى. سو ماسە اىر كلى كوندىن ياتلىق توگلى اىندى!!!

كرىم ايسىروب آروب بىنكانگە يوقىغە تىز كىنسىدە يوقى آراسىندە ئىللە نى لىر سويلەكانكە، قاي وقتى توروب چىغوب كىتە باشلاغانغە، بىدرىە نىچىك بولسىدە بىر بىر خىطر بولماسون دىب يوقلاماينچە توننى اوتكاردى. اىرتەگوسىن كرىم آينىغان ايدى. بىدرىە تونى بوپى يوقلاماسەدە، كرىم سلامت بولغاچ اولسىنە غنە راضى ايدى. كرىم اول كونى دە باش آورتە دىب چىقسەدە، تاغى شولاي ايسروب قايتقان ايدى. بوكونى كىندە شولاي قالماينچە ھىر كونى شولاي ايتودە ايدى. يعنى ايسكى دەگى

کبی بوروده ایدی. بای برله بیکه نك امیدلری خلاف چقغانغه،
 بدریه نی چغم آلودن (راسخود) دن باشقه هیچ فائک بولمغانغه بدریه
 قاین آناسی قاین آناسینه زور عیبلی کشی کبک کورنوب،
 آناردن اوچ آلورغه هر وقت حاضرلنوده ایدی لر. بدریه، بیکه نك
 ترت پرت سویله وندن کوکللری قایتقانن بوتونلای آکلاغان
 ایدی. سعیده کریم نی آزدروچی کیلن گنه بولدی، اوز ایرن
 اوزی تو یا آلمی، دیگان سوزلر نی ایشنکاج باز قدرتی برله کریم نی
 توفیق قه کیمتررگه ترشاقچی بولوب، اولاق وقت لرده کریم نی
 قوچاقلاب قوچاقلاب کوکل یومشاته تورغان سوز برلن بولای
 اچوب یورسه هر کم آلدنک قدری کیتوون، اوزینک سلامتلیکی
 بتوون، ایسرك وقتک اوزن اوری بلمی نلله نی چیکلی قدر سنز ایتوون،
 باراتورغاچ بوتونلای فقیرلک گه توشوون، بوکو بیچه بولسه راحت لری
 دولت لری سونوون، جلاب جلاب سویله پ سویوی حقنده ایسماسام
 آقرتن غنه اویک گنه اچوون تلاسده؛ کریم اوزینک راقی سن
 بدریه دنک سویگانگه، هم بدریه گه باشقه ناله نیچه سویگان فاشه لری
 بولغانغه هیچ تاشلاو اوی بی یوق ایدی. بدریه بر کرماسه
 بر کرر دیب نیچک بولسه ده بواشن کوکلین بیزدر
 اچون تونی بویی جلاب جلاب سویله سده، کریم تأثیرلانو توگل
 (عمین سیزو) یوقسین قالدوغان اچون آچولانو برله گنه قالما نیچه
 یانندن برووب سوغوبک توشوره ایدی. بدریه مونک قیناو
 سوغو وینه ده، کوکلی قالما نیچه همان جابلاب سویلی ایدی. کریم
 آیق وقتنده غی اچین ایسرك وقتنک ایسینه توشروب، بدریه
 نی یودرق آسلازنکده ایزوب بتره ایدی.

قزغانچ بدریه آتاسینه آناسینه حالین سویلاسه ده، قیام
 تیکرمانچی لرنکده آیزوب آلودن باشقه ایهلری یوق ایدی.
 بدریه یاش وقتده بارغان ایرندن آیزلوب باشقه کشی گه بارونی
 آفتنغی اش دیب بلسگانگه، کوکلی سویگان کریم دن آیزلوب
 باشقه برله توررغه هیچ راضی بولاچاق توگل ایدی. بدریه
 کریم نی هر وقت آچوون ککینروب بورچب اوگت بیروب
 سویلاب تورغانغه، آناسیده خاتونک شوندی، خاتونک موندی، دیب
 سویله گانگه کریم نك بارلی یوقلی محبقتی ده سونغان ایدی. شونک
 اوچون ایسرك وقتلرده قایتقاجک الک اش بدریه نی قیناو، سوغو،
 سوگو ایدی. بدریه کچ برله ایرینک قیناو سوغوندن، کوندن
 قاین آناسینک تالاوندن جالغب دنبانی بوتونلای کورماسه ده
 اوکنماس درجه ده کوکلی قایتقان ایدی. هر وقت یالغز قالغانک
 اوزینک دنیادن شول قدر جبرلنمش بولووینه عجب که قالوب
 خیران بولوب توره ایدی، کریم آزغنده ده توپلمادی، همان
 آشاو اچوده، اوسال لغین موتلغین کوندن کون آرتدره باروده غنه
 ایدی. فاتح بای برله سعید بیکه کریم نك شول چیکلی آزوینه
 بدریه گنه سبب دیب بلسگانگه، اوغللرینه ایکنچی بر چیمباررک
 جیردن خاتون آلورغه تلی باشلادی لر. شول ایساب برله آنک
 مونده جاوچی قوشه لرده کریم گه قزانده قزبیررگه بیک اوک
 آشقغان کشی کورنمادی. بدریه خبرنی ایشنکاجک فی اشله سون،
 قاین آناسینه باروب عنرقیلماقچی بولسه ده بر فائده ده اینه
 آلماونی آکلا دی. آلا ی بولسه ده، یانوب قالغانچی آتوب قال
 دیب قاین آناسی یانینه کروب سوزگه باشلادی.

بدریە — انکایم، باغرم! بر سوز سوویلاما کچی بولام.
 سوویلاوچینک عیبلرین اوویلاما ایچە سوزینە گنە فاراسانە! دیدی.
 شوندى وقتك ایسكى دن بای بولوب کیلسگان، کیلن لرگه راحت
 کورستماسکه تیش ديب بلسگان، هوالی بای بیکه سینک نی
 ایناسی هرکمگه بیلگی ایندی.
 سعید — نی سوویله ما کچی بولاسک سوویله! ئلله کریم نی
 آزدروب بتروب کینارگه تلی سگمی؟ دیدی.

بدریە — انیم! جانم! الله ساقلاسون، آندی هیچ بر اویم
 یوق، بارتله گانم ده، یارب شول اتکایم انکایمگه سلامت لك، تیجلق
 برله خدمت اینارگه نصیب ایت، ديب کنه! مینم سوویلیسی سوزم
 انکای شول غنە: مین سالانک تیگرمانچی قزی غنە، اوز مک سالاده غنە
 اوسگان، بیسته تر بیه سنک کورمگان، اتی لرانی لردە پراستوی کشی لرگنە،
 سز نك شیکلی بای بیکه نك کیلنی بولارغم بولماسه ده، بزنی کشی گه
 ساناب آلونز غه بیک رحمت، آنک اوچون سزگه هر وقت دها قیلام،
 اوزم نك کم ایگانا کی بلسگانگه سز نك کیلنک بولویمه خورلنو
 توگل هر وقت ماقتانوده من، نیندی مشقتلی اش قوشا گزده
 باش اوستی ديب اشلايه چک من. اوغلسکوز غه خدمت اینومده
 کوز آلدکوزده، تونی بویی اوگنلاب یوقلامی یاتام.

سعید — سینک اوگنلرگه اول سینک بالاکمنی؟
 بدریە — نی اشلیم سوک انکای؟ قولمن کیلکاننی برده
 آیامیم ده!... الله بیرماسه بولمی ایگان شول!... مین آنی قورقتب
 تویا آلیم شول، آنک بولای بولوینه حسرتلومنی الله تعالی گنە
 بله، قایتسه قینی، کینسه قینی، هیچ بر جونلی سوزی یوق.

سوگودن باشمنی چغاری، اولسینه ده چدار ایدم، بواش کز بیك
 آور تویدلی. (سیزلدی) کریم نی اویلاندررگه تلی سز ديب
 ایشتم، بر آز توفیق غه کیلاماسمی ديب اویلی تورغانسز، سیمی
 شول بولسه، انکای زنه ار مشقت لئماسا گزله؟ اوز کز میندن را س خوددن
 باشقه فادرك بولمادی دیسز ایچ. بلهیم تاغی بدریە بخنی برله
 فاطمه بخنی ئلله بر بولماس. آلائی بولسه ده انکایم مینی شول توغروسی
 برلر گنە جفالاماسا گزله! شول چیکلی تیج سزلق، قایغو
 اوستینه اوغلسکوز برله کونداش سز تورومنی غنە قزغانماسه گزلا!
 مینک تیگرمانچی قزی بولماسه ده آنا آنا بالاسی، آتام آنام مینم ده
 راحت تورومنی بیک یاراتسه لردە، کریم اچه اول، خلق سز اول! “
 ديب آیروب آلورغە تله می لر ایچ، سزده انی مینی شول حسرة لر
 برله ده کویدر ماسه گزلا. یاش قز بولوب کیلکم، الحمدلله آتم
 چایم کیتماگان ایدی. سالا قزی بولسامک اوقوغانده ایدم،
 اش گده اویرانگان ایدم، آتا، آنا، ایر، حقیر ده بلسگان
 ایدم. بروقتك ده اچمن، تشمن سزگه ضرر اینارگه تلامادم،
 هم تلامایه چکمن. کیلن بولوب توشکاندن بیرلی نیندی حسرة لر
 چیککاننی بله سز. هیچ برکون ایسره ایچە قایتقانی یوق، شولای
 بولسه ده آنی ده کویلیم، سزنی ده کوچم جینکان قدر قدرله مکچی
 بولام. شول قدر جانمنی فدا قیلوب خدمت ایتوب ده بوقایغولرغە
 توشوویمه عجب که فالام؟... آیروب جیبارلک یا ایسه اوستیمه
 خاتون آلورلق نی گناه قیلیم ایگان؟... اوزک بله سن انکای!
 سینک ده یاش وقتک بولغاندر، مین بویل توشکان کیلن، ۱۷ یا شە
 بر قز ئلی. اوز باشکغە شول اشلر نی توشکان ایتدروب اوویلاب

قاراده آندن آری حاضر مینم حالم نیچک ایگان بلورسن. اوزم
 ناچار بولسامن آتام حقنك شول قایغودن غنه آراسنه !! ...
 انکایم سیندن باشقه سویلار کشیم یوققه اویالمايچمه سویلادم، زنه‌ار
 عیلمه؛ اوشامغان جیرلاروم بولسه ایت. سینك ایتوکنن هیچ
 برغورلانیم، انکایم باغرم؛ مینی شول کریمه کنه
 اورتاقلاشدرمه ساگزله؛“ دیدی
 سعید بیکه بدریه‌نك شول سوزلردن کوکلی نچکهدی،
 بدریه‌نی قزغاندی دیب اویله‌ماکز. اچندن گنه اوزه‌گنه اوتنه‌منی؟ ...
 سینك شیکلی‌نی شولای سیدره‌لر دیب اچندن گنه اوغلین اویلاندرگه
 تمام کوکلین برکتدی. بدریه‌نك یوره‌گی یانغان بیلگاج آتی
 جلاتور اوچون؛ آتاردن اوچ آلور اوچون وقت کیلسکانه
 (انسانیقسن) کشی لك سزقاین آنانك کوکلینک برشادلق بار ایدی.
 سعیده بیکه قارشسنگ بدریه بیک عییلی بولسه‌ده، درستلسکک برده
 عیب یوق ایدی؛ برده قزغانمايچمه، اویلاندرام اوغلمنی! مونك
 برلن نهره‌م ایتوب توتیمیم؛“ دیب چنلاب اوک جاوچی قوشسه‌ده
 الله تقدیرندن اوزوب بولمی ایگان؛ جاوچی ئیلانوب قایتورغه
 وقت بولمادی ایکنچی اش کیلوب چقدی. بدریه‌گه تلاگان
 اوسالقلاری اوچونمی، سعیده بیکه‌گه عمر بوینیله خسرة‌لنرلك
 قایغو کیلسگان ایدی.
 توی اینارگه، قز آلورغه، کشی جلاتورغه، بدریه‌دن اوچ
 آلورغه، وقت قالمادی. اولده مسقوادن بوروچ اوچون کیلوب
 فاتح بای‌لرنك کیپنلارن بیچاتله‌توب یورتلارن یازوب
 اش‌لرن توقساتو ایدی. فاتح بایلارنك بواشدن قسوتلرلق

آقچه‌لری بولماغانغه بلولری بلنگان ایدی. بو واقعه بیچان بازارنك
 بیگره‌ك کوب سوزلر سویلارگه سبب بولدی. هر کوننی یکریمی اوتوز
 توبسز خیرلر سویلارگه یلالنگان (عادت‌لنگان) بیچان بازار خلقی
 اش‌نی قرقغه دوندردیله. کوبسی فاتح بای‌نك بولای بلویده باشقه
 قزان بایلاری توسلی آقچه‌باسوب فالودیب اویلاسه‌لرده، درستی‌گنه
 آلائی توگل ایدی. بعضی‌لری فاتح بای‌نك روسچه کیینوب
 یوروندن بواشنی باشقاررئلی دیسه‌لرده، فاتح بای‌نك آندی‌اش‌لرنی
 باشقاررغه کیره‌ك نرسه‌لرنك اون ایکی سندن برسی بولمغان شیکلی،
 یازو سزوده بلمی اشچوتلریک قارچه‌غنه ایدی.
 کوراسن فاتح بای‌نك اوتکن لگی کیلن جبرلودن باشقه‌عه
 یارامی؟! ... فاتح بای‌ اوچ آی وقت برله آقچه تابرغه آلسه‌ده، فایدن
 تابسون؟! ... اولسیده کوکل جواتر اوچون گنه ایدی. اوچ آیدن
 سوک فاتح بای‌لرنك کیبت‌لری تارانلاچق، یورتلاری ساتلاچق
 بولغانغه ایسکی دن دولت‌که اویره‌نوب کیلسگان بایلارغه بوکوننی
 کورو بیک آور بولاچق ایدی.
 کریم‌نك اسراف ایتوی آتا آناسین آخرنك یورتلردن
 چغاررغه سبب بولسه‌ده، سعید بیکه برله فاتح بای‌ آنك بوقدر
 ناچارلانویینه سبب بدریه‌کنه دیب بله‌لر ایدی. درستکنه‌سی بو
 اش‌ارگه سبب فاتح بای‌نك دنیا رهن بلمه‌وی، علم قدرین بلمه‌وی
 سعید بیکه‌نك بالا تربیه‌سندن خبرسزلسگی، سخیله ابی‌نك یوق
 بار سوزلرینه اشانب آنك سوزی برله مکتب‌دن آلورلی، فخری
 کیک مکتب بوساغاسینه آیاق باسماغان، کتاپ بیئینه کوز
 تاشلامغان، دین بلمه‌گان، دنیا کورمگان، ژولق مالایغه ایتد‌اش

ایتوب آنک برله یورتولری ایدی. سعیدە بیکەنک بدریەگە قاین آنالق دشمانلیغیدە بولغانغە، بواشکە سبب دە بدریەگە دیب اوبلاغانغە، بلوقایغوسندن بیناررەك اوج آلا آلماو خسرتی ایدی. شول قدر مسرە لرگە توشرگان، جان کویدرگان، مال بترگان بدریەدین، اوج آلمی قالدو دە برده یارامی! ساناولی کون اوتا. فاتح بای لر نك وعدە لریدە تولدی. آقچە تابمغانغە یورتلریدە ساتلیدی، کیبت دەگی مەلدە آلدی، فاتح بینی اوز یورتندن اوزن قووا باشلادیلر. ای ریم! نى گناه شوملغى بوقدر ایدی؟! . . . بوکونلری کوررگە کم سبب بولدی . . . سعیدە بیکە دە "بدریە خراب ایتدی بدریە" سوزندن باشقە سوز بلمی ایدی. بختسز بدریە آناسندن، آناسندن، راحت نندن، آیرلیدی. دنیاغە کیلوینک کیرەك لگی، دنیا تورونک وقتى، راحت کورونک زمانى جیتکانه آناسینک یومشاق سوزلرندن آیراوب سعیدە بیکە کبک زهر یوتقان برخ تونغە کیلن بولدی. کریم توسلی دنیا سنده آخرتندە راحت کورسایەچک، تونی کونی اچودن آینه ایاقچ، کورگان ساین سوگودن باشین چغارما یاقچ، اوچراغان ساین تیبکە دن جانن قوتقارە ایاقچ، برکش برله عمرین ئەرەم اینارگە دە رضا بولدی. قاین آناسندن آناسندن ایرندن کورگان ناچارلق لرغە قارشى دە یاخشىلىق ایتوب آقچە یاسار اوچون جهازلرین، انجولرین اصل لرین ساتونیدە بر نیگە کورما ییچە بیرسە دە، آزدروچیدە بلدر وچیدە اول بولوب قلوب، سعیدە بیکە باشقەچە اوج آلاماچ ککونی تونی: "دولت مزنى بتردك، راحت مزنى يوغاندوك، سینگە قهر سوقسون!" دیب قهر دەا برله

شلتە دن آینتمی ایدی. بدریەنك اویسز دوستلری اوستوگغە کونداش آلورغە تلی لر ایدی، مونه آلسون لر ایدى، دیب بدریەنى شادلاندرماقچی بولسە لر دە، بدریە عالیجناب (بلندهمتلو) برقرز بولغانغە "ایرم اچماسە ایسکی دولت مز قایتسە برنی توگل ایکی نی آلسە دە رضا بولور ایدم، اول وقتک کونداشلی بولسام دە ایرم دە بولور ایدی، دولتم دە بولور ایدی، حاضر برسیدە یوق"، دیب جواب بیرە ایدی.

فاتح بایلار اویلرندن چقغاج یکریمی بیش اوتوز تنکەلك فاتیرغە کروب واق تویا ک قالغان آقچە لر برله تریبە قیلنوب توره باشلا سە لر دە، آقچە بیک تیز بنه باشلا غاچ غارلنه خورلنه غنه بولسە دە اون تنکەلك کنه فاتیرغە چقدی لر. فاتح بای الگەرگی دوت ایش برله آقرتن غنه اش ایتوب بر آز آقچە ککیتورب توره باشلادیلر. قزغانچ بدریە نی اشلیسون ایدى، بولاسی اش بولغان، ایسابلاب توروب فائده بولمی دیب خورلانما ییچە قول اشسینه توتونغانغە اش بردن ماوغرغە ایکتیچی دن یاخشى غنه آقچە کیترگانگە چیناق غنه اوی نی جیبوب توتارلق فائده بولا باشلاغان ایدی.

فاتح بای چیبەرگنە آقچە کیترگانگە بدریە دە قولی یالی بیک یاخشى تابقانغە، آقرتن غنه بایرلق اش لری دە بولسە دە کریم هیچ فائده کیترما ییچە یل اچب کە تورغانغە، برده آرتا آلمی لر ایدی، سعیدە بیکە ایسکیدگی دولت لرین ایسینه توشروب بدریەگە بد دعاً قیلسە دە، فاتح بای بدریەنك قول ککوچی برله دە نی قدر آقچە تابقانندن کیلن بیکە دە برعیب یوق ایگانلستکی بلسگانکە، کوکلین آلور اوچون "قزم، بالام" دیب گنە سویلی ایدی.

بدریه اوزینك ياخشى لغى نك برفائده سىن كوردى، قاين آتاسينك
چن كوگلىندىن رضا غىنه ئىللە نى قدر سوينو ب انكاسينك دە بروقت
كوگلىن آلورغە تلى ايدى. يىل لىر اوتدى. بدریه نك بىر
اوغلىدە بولغان ايدى. فاتح باى بوسىدە خراب بولماسون دىب
هروقت شول بالانى غنە تەكشروب توره ايدى. سەئىدە بىكەدە
قارچق بولغان ايدى. كریم دە ايسكى اشندە ايدى، هروقت بدریه نى
قىنا ب سوغب بيش اون تىن آلوب اچودە ايدى.
عمر اوتا بارا. فاتح بايدە قارت كشى بولدى. بدریه دە
ياش قىزلىغىن بتردى. رفعت دە ۸-۹ ياشكە چىنكەن ايدى.
(بدریه نك اوغلى). هر اشلىرى شولای بىر تولى جايلانوب دنيا
اوتكاروب كىلگاندە فاتح باى اولب اشلىرى تاغى چوالدى. بو
اش كریم دن باشقەلىرى اوچون بىك زور خىسرة بولغان ايدى.
مىسكىنە خاتون بدریه نك بوتون عمرىن صرف قىلغان، دنيا سن
بىرگان، دنيا دن شوندىن باشقە راحت كورمگان، قىزم، دىگان
سوزنى دە ايتوچى قالماغان ايدى. آلاى بولسەدە اويلاغان كىك اوك
بولمادى، سەئىدە بىكە بتونلاى انصافقە كىاماسەدە بدریه بوتون
جماعت لىرىن قاراب تورغانغە توتوب توتوب تالانى باشلاغان ايدى. آدم
بالاسى نىگە عادە لىنى؟! بدریه دە اوى جماعت لىرىن يالغىزغە تويدىرە
باشلادى. آلاى بولسەدە كریم گە اچارگە آقچە بىك آز آرتا ايدى.
رفعت دە زور ايه بارا، مکتب دە بىك ياخشى اوقب اتى سىنك تربىيە سى
بىرلە مکتب اويراتوى بىرلە ادبلىرى انصافلى بالا بولغانغە بىك
زور اميد لىرگە توشرە ايدى.
بخت ايشكلارى بوتونلاى قاپلانغان بدریه گە تورلى تورلى

اميد لىر تووا باشلادى. شول قدر راحت لىر مشقت لىر كورگان
بولسەدە توشندە كورگان كىك بولوب حاضر كى انكاسينكە
انصافلانوب جىنوب، قىزم، دىب كىنە سويلالوى رفعت نكە بوتون
ياقنىن كىلوى عمر بويىچە كورمگان راحت لىرىن كورسنگان ايدى.
بدریه راحت اوستىنە راحت كىماووينە الله تعالى غە شكر
قىلوىن هېچ اونوتماينچە بار عمرىن رفعت نى تربىيە قىلواغە غنە
صرف قىلوب، شوندى بالا نك آناسى بولوى اوچون اوزن دنيا نك
ايك بختلى خاتونى دىب بىلگان ايدى، هم شولای تورسە بدریه
كورگان حسرت لىرىن دە بوتونلاى اونوتماچاق ايدى.
بختسىزلىكى بتوب بىتماگان اىگان!
بىر كونى كریم نك قاپاقدە (دەخاندەدە) سوغوشب ايدى اشى
اولوب، مونك بىك قاتى جىراھاتلنوب بالنىس قە، آلتىغانلىغىن
بىلگىرتىلر. سوغوش نك مىسئەلە سىدە شول روشچە بولغان اىگان:
عادىتچە بار آقچە سن اچوب يورى تورغان كریم شول كونى
مىخانەگە كىروب اچە باشلاغاچ، كىوبىن بىرلى مونك بىرلن
بىر ساتلىق قىز، اوچون تارتشوب يورى تورغان كشى كىروب
اوتورغان. آندى كشى لىر قىلغان ناچارلىق لىرىنك قىلوندىن
سويلالودىن دە ئىلە نى قىر لىدە آلالار. كریم نك دشمانى دە بىردن
ايدى اش لىرىنە ماقتانور اوچون، بىردن كریم دن اوج آلماقچى بولوب
فامشە بىرلە اوزىنك نچك يورولرىن، كریم نى كىرتمائىچە
چىبارتولرىن، ايدى اش لىرىنە سويلى باشلاغاچ كریم اوبىتىنە (ناموسىنە)
چدى آلمى سوكنورگە توتوتسەدە، قىسنى نك ايدى اش لىرى كىوب
بولغانغە، موندىن بىردە قورقماينچە توروب بىلە نوب قىناشە سوعشە

باشلاغان لار کریم نى ئۇلە كىدى شونك بىرلە قىنى باشلاغاچ کریم
 كىسە سندن پەكى چغا وب قىنى نك اچىنە چانچوب قىنىنى يقساده
 ایداش لری قىناب - مونی ده كىشى لك دن چغا رغانلر ایدی .
 قىنى نك ایداش لری اوزلری بوتونلە ی سوعشە اغان بولوب پالیتسە
 آلوب کروب قىنى اولەرگە بیتگانده، کریم نى ده بىك آور حالده
 آلوب كیتسە لرده، بالنیس گە باروب بیتگانچوك قىنى اولگانگە،
 تگی كىشى لرنك سوزلرینە قاراغانده باشلاب بیلانوچى پەكى بىرلە
 اچىن یاروچى ده کریم ایدی .
 هم پالیتسە ده کریم نك كىسە سندن پەكى تابقانغە کریم بوتونلای
 اوتروچى بولوب قالغان ایدی . سعیدە بىكە، بدریه، رفعت ،
 بوخبرنى ایشمکچ توبالرنندن سـالقون سو قویغان كىك بولوب
 نى اشلرگە بلمی قاتب قالغان لار ایدی .
 بدریه دنیانی بله باشلاغاندن بىرلى آچى سندن تچى سندن
 تاتقانغە ، مونك شىكلى اش كورگى بولماسە ده، بوخاتونلار
 باشقاره تورغان اش توگل دىب، تىكرماندن آتاسن چاقروب خط
 یازغان ایدی .
 قىيام بابای قزىنك خطین آلور آلماس قزانغە كىلوب
 جىندى . قىيام بابای سالا تىكرمانچى سى گنە بولسە ده دنیا كورمکان
 كىشى توگل ایدی . باى بولغانغە زور كىشى لردنك بلشى تانىشى آز
 توگل ایدی . قزانغە كىلگىچ واقعه نى بىر بىن سويلاب بىرگىچ بلش
 تانىشینه باروب كىگاش ایتسە ده، کریم نك بتونلای عىبلى لىكى
 بىلنكان گە قوتلوون هېچ بىر كىشى سويلامى ایدی .
 محكمە فارشندە کریم نك كىشى اوتروى ثابت بولغانغە ترلگىچ

یا قاترغى غە یاسىرگە جىبارلە چك ایدی . قىيام بابای نیچك بولسە ده
 كىياون شول بلادن قوتقاررغە تلاب آفچە توتارغە بولسە ده
 قزانماسقە بولوب كىشى . آلاى ایتسە ده بولمادی بولای ایتسە ده
 بولمادی ، آخىرى بىلگىلى ایدى ، کریم اوتورگان ، گواهلر بارسىن
 ایتوب تورە ؛ سوغش لرىنى باشقە كوروچى بولماغانغە ، هېچ بررەت
 بىرلە قوتلدردر حال یوق ایدی .
 قىيام باباينك ۱۰۰۰۰ گان ئز تابار ” دىب یورى تورغاچ
 ترەزدن بولارنك سوغش لرىن كورگان كىشى نى تابدى . آنك
 سوزینە قاراغانده اول کریم نى جىناو قىناب اوتورە باشلاغانلر
 ایش دە ، کریم اولومىن قوتلور اوچون گنە پەكى بىرلە یارغان ایش .
 قىيام نىكرمانچى بو كىشى دن محكمە بىرلە سوراتوب محكمە ده شولای
 سويلگىچ محكمە کریم نك ضررندى شاهدلرنى عىبلى ایتوب
 کریم ترلگىچ كرسە ده تورمە گنە كررلك بولغان ایدی .
 سعیدە بىكە ، بدریه ، رفعت ، قىيام بابای بو اش دن قوتلورینە
 شادلانوب کریم گە خىبر ایتارگە حال بىلدرگە بارسە لردە ، کریم نك
 تل سز آوز سز جان بىررگە جاتا تورغان وقتینە توغرى كىلدیلر .
 فاتح باينك اوى جماعتلرینە تاغى خسرة !!! نى اشلە سونلر !!!
 اولكان آرتوندىن اولب بولمى ، الله اوبىز نك سلامت لك مزنى
 بىر سون دىب بىر برسن جواتب ، خسرة لرىن باستر دىلار .
 آلايدە قابىغى شولای غنە باسلرلئ توگل ایدی . الله تعالى نك
 بىنك لرىنك كوگل لرىن راحتلاندرر ، خسرة لرىن تاراتر ، قايقولرىن
 بىرر اوچون بىرگان كوزیاشى بولار اوچون مېچ اوتكاررگە ، وقت
 اوزدرزغە یارادى .
 قىيام بابای خاتونى فخرى جمال آبسناينك بىردن

بىر قىزىنىڭ ئوتتۇز بېشى قىرغى ياشىدا تول قالدۇن كورۇى بىك
 آور بولماچاق ايدى. لىكن فخرى جمال آبستاي بوداقەدن اوچ
 يىل الگەرى اولگەنگە دىنيانك بومسرتىن تانمى قالغان ايدى.
 ايكنچى كورنى كىرىم نى ياروب كورمىدىلر.
 دىنيانك ھىرناچارلق لىرىنە اورون بولغان، قايقو مسرە لىرىنە يىر
 ببولغان فاتح باي لىرھامەنى، كىرىم سزىدە توررغە اوپىرەنە باشلايدىلر. آلاى
 واسەدە ھىر كىچىنى قىچقروب باقرب قايتە تورغان كىشى بولماغانغە
 قايتور وقتىدە اوتوروب جلاشەلر ايدى.

آنسىدە باسلىدى. رفعت ابى سن جلاتماسقە مەيلە تابدى.
 اولدە اتكاسى نىڭ قايتور وقتى جىتىكچىدە قرآن اوى باشلاب آلارنى
 جلاتمى قالدرو ايدى. قىيام تىگىرمانچى دە تىگىرمانگە قايتوب كىتىدى
 بدىرەلر اوز لىرىنە بىر تورلى تورمىش بىرلە تور باشلاغان لار ايدى.
 سەيدە بىكە نمازدن بوشانمى تورغان قولدىن تىسبىچن توشرمى
 تورغان بىر قارچق بولغان ايدى.

بعضى آخرە دوستلرى حضرت سەقىنە كرر كە دىمىلشەلر دە،
 سەيدە بىكە دولتلىرى يوقغە، ايشان حضرتلرى ياندىدە آقچە
 قدرلىرە كىگە تاپشەرلرغە باررغە بازى ايدى. آخردن باروب
 - حضرت! اوزم قارتايدىم، دولتمىز يوق، آخر عمرمە سزنىڭ
 قانات استىزغە كرر كە تلى ايدىم“ دىب سەققە اوتوررغە تىلاسدە،
 ايشان حضرت - اوز كە قارت ايكانسىن، باي لىڭ دە يوق، سزدىن نى
 اميد ايتارگە، نى آلورغە كىرەك،“ دىب قبول ايتماكانگە، سەيدە بىكە دە،
 - مەن قورى ياخشىلىق ياخشى!“ دىب بىلەم دىب سوبىلاب يورى ايدى.
 رفعت مەكتىبى بىرگان، دىن تانغان، دىنپادە كورن اوتكارلىك بىلمى

كىشى بولغان ايدى. ھىم روسچەدە بىك ياخشى
 اوقوغان بىك كىوب نرسە بىلكان ايدى. قىيام باباى نىڭ
 بدىرەدن باشقە بالاسى بولماغانغە تىكەرمانچى باباىنىڭ آقچەسى، مال
 توارلرى بارسىدە بدىرەگە قالوب تاغى بىر راھت عمر كورەچك لىر
 ايدى. بدىرەنىڭ رفعتى كىرەك آناسى نىڭ تىرىپەسىدىن، كىرەك
 مەكتەب اوپىرەتوندىن توفىقلى، ادبلى، انصافلى كوئىنچەگە ۱۸
 ياشىدە جىتىكاندە قىيام بابايدە وفات بولدى.

وصىتى بوئىنچە ھىج جىبارو، قزان جەمغىە خىرىپەسىنە اوچمەك تىكە
 بىرو، كورشى اوللر نىڭ مەكتىبىن قارار اوچون ايكى يوز دىساتنە
 بىلىگى لىنگان جىرنى آلودن باشقەدە، اوتتوز بېشى مەك تىكە آقچە
 بىر تىكەرمان ھىم بېشى يوز دىساتىنە بىر قالغان ايدى.

سەيدە بىرلە بدىرە قىيام تىكەرمانچى نى وصىتى بوئىنچە جىبارب
 وصىتەلر بىن توتورغاچ دىنيانى بوتونلاى باشدىن تاشلاب رفعتگە
 بىر راوچون كىگاش اوگاش بىرلە رفعتنى اويلاندورما كىچى بولدىلر.
 بدىرەنىڭ عقللى خاتون ايكانلىگى بىلكان شىكىللى، رفعتنىڭ دە
 ھىر ياقدىن جىتىش بولوى اوزىن خەلق تىلىنە چىقارغان، كىشى
 كوزىنە كورساتكان ايدى. شونىڭ اوچون قايدىن قىز سوراسا
 لردە آلاچاقلر ايدى. شولاي ايتوب رفعتگە بىك ياخشى باي
 بىردىن بىرىك چىبار ادبلى انصافلى او قومشلى قىز آلوب بىر دىلرە
 بىرىدە باشقە قاين آنالر توسلى: ھومىنى قاين آنام بىك
 رنجىدى، بۇدە ازىرەك تاتوسون ئىلى!“ دىماينچە - اوزم كورگان
 جىتار ايدى، بالالرم راھت ياشاسون!“ دىب قولدىن كىلىگەننى
 آياماينچە آلارنىڭ راھت لىرىنە ترشدى،

یاخشیلق غه قارش یاشیلق؛ کیلنده انکای دیب اوزلب خدمت ایته باشلادی. رفعت ده باباسینک ایسکی کیمین آلوب ساتو ایته باشلادی، الکرهک زورراق فاتیره، تورسه لرده بارا تورغاچ اوز یورت لرین آلوب دولتس لرین فساح بایدند اوزدرغانلر ایدی.

سعید بیکه اوز بالاسندن کورمه گان ایگلسکنی نی قدر اوساللق قیلغان، ضرر ایتمکان کیلنی نک بالاسندن کوروینه عجب گه قالوب راحت لنوب عبادتین قیلوب غنه کیلنینه جلاب جلاب دعا قیلوب، رفعت نیده اوز بالاسندن یاقین کوروب تورغانده مسکینه نک عمری بتوب دنیا ده غی راحت لر نی بدریه رفعت، یاش کیلن گه قالدروب تگی دنیاغه یونالسا گان ایدی. بدریه ده عمرنده کورمگان راحت لر نی کورب نیچه یل لر بالاسینک بالالارین تربیه قیلوب وفات بولدی.

رفعت یاش بیکه برله بالالار آتاسی بولب راحت لنوب عمر سور دیلر.

محمد عیاض

۱۸۹۶ - ۱۸۹۷ - سنه

یاغی بیسته

Handwritten text in a decorative border, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

محررنك اثرلى

- تعلّمده سعادت ۸ تىن
۲ كلاپوشچى قز. آخرينه بر خاتوننك اوزونغنه
بر خطى قوشولوب ايكنچى باصلوى ۱۲ تىن
۳ اوچ خاتون برلن تورمش (درامه) ۱۵۰ تىن
۴ كاپيتان قزى (روسچە دن ترجمه) ۲۰ تىن
۵ ايكى عشق (قوميديا). ۱۵۰ تىن
۶ باى اوغلى. ۱۵۰ تىن
۷ اوچراشو ۱۵۰ تىن
۸ بورنقى آلپاوتلر مطبعهگه بىرلشدر.

ايكى يوزيلدن صوك انقراض } سينزورغه جيبارلشدر
تله نچى قزى

بو كئابلر قزاننك همه كئناچيلرنك، ابراهيم
ميرزا تيرىغولفده، هادى افندى مقصودفده هم
اورنبورغه محمد فاتح كريمفك ساتلمقك دلر.